

På flykt och försvunnen

METODSTÖD

för regional samverkan kring
ensamkommande barn som försvinner

Innehåll

Förord	3
Om metodstödet för regional samverkan	4
Syfte – varför behövs ett metodstöd?	4
Vem är metodstödet till för?	4
Vad baseras metodstödet på?	4
Hur metodstödet kan användas	6
Utmaningar och möjligheter med samverkan	6
Struktur för regional samverkan	8
Koppling till samverkan på lokal nivå	8
Koppling till samverkan på nationell nivå	10
Internationell samverkan	10
Vad kan den regionala rollen innebära konkret?	12
Att organisera för samverkan på regional nivå	14
Fokusområden i samverkansarbetet	16
FÖRSTÅ MÅLGRUPPENS BEHOV	17
Vad vet vi om målgruppen idag?	18
Hur förstår vi målgruppen?	19
>>> Definiera målgruppen	20
>>> Förstå målgruppens behov	21
>>> Visualisera målgruppens behov i processen	22
TA TILLVARA RESURSERNA	24
Hur tar vi tillvara de gemensamma resurserna?	25
>>> Synliggör aktörernas kontexter och resurser	26
SKAPA TILLIT OCH DIALOG	28
Hur skapar vi tillit och dialog?	29
>>> Utforska tillit och relationer	30

FORMULERA AMBITIONSNIVÅN	32
Hur formulerar vi ambitionsnivån?	33
Barnets bästa i fokus	33
>>> Dialog om barnets bästa	34
>>> Dialog om ambitionsnivån för samverkan	36
TA ETT SAMANSVAR	38
Hur tar vi samansvar?	38
>>> För att främja ett samansvar	39
Fas 1: Det förebyggande arbetet – samverkan för att förhindra att ensamkommande barn försvinner	39
Analysera kritiska samverkansmoment i det förebyggande arbetet	42
Fas 2: Samagerande när ett barn försvinner	43
Kritiska samverkansmoment vid försvinnanden	46
Fas 3: Samverkan när ett försvunnet barn har påträffats	47
Analysera kritiska samverkansmoment när ett ensamkommande barn påträffas	48
GÖR OCH LÄR	50
Hur kommer vi igång?	50
>>> Designmetodik för innovativa lösningar	52
Vägen framåt	54

Bilaga: Tillvägagångssätt vid framtagandet av metodstödet *På flykt och försvunnen* 56

Förord

Genom FN:s barnkonvention har Sverige åtagit sig att skydda alla barn som befinner sig i landet, oavsett legal status.

Länsstyrelserna fick i januari 2016 ett regeringsuppdrag om ensamkommande barn som försvinner (Regeringsbeslut 2016-01-28, S2016/00634/FST). Som en del i uppdraget publicerades en nationell kartläggning i november 2016. Samtidigt har nationella åtgärdsförslag lämnats över till regeringen som arbetats fram av en nationell åtgärdsgrupp.

Insatserna har bidragit till en bättre helhetsbild av varför barn försvinner och vilka åtgärder som behöver vidtas på olika nivåer och av olika aktörer. På så sätt ska vi bli bättre på att tillsammans förhindra att barn försvinner i Sverige.

Frågan om ensamkommande barn som försvinner (eller som riskerar att försvinna) är komplex. Ingen aktör har det övergripande ansvaret för de barn som befinner sig utanför systemet och som lever i en utsatt situation.

Eftersom målgruppens situation är så komplex och riskfylld krävs insatser och kompetens från många olika lokala och regionala aktörer som på olika sätt kommer i kontakt med barnen. Det kan handla om boenden, gode män, frivilligaktörer och socialtjänsten. Det är konkret samverkan och effektiv

koordinering mellan dessa aktörer som möjliggör det skyddsnet som alla barn har rätt till.

Forskning och erfarenheter av komplex samverkan visar att samverkan inte sker av sig självt. Det behövs kunskap, metoder och ett kontinuerligt lärande för att hitta nya lösningar och arbetsformer.

Regeringsuppdraget innefattar även att sprida metoder och arbetssätt till samtliga aktörer runt barnen. Därför har detta metodstöd tagits fram som ska ge stöd och inspiration till strukturerad samverkan på regional nivå. Det möjliggör en gemensam utgångspunkt för arbetet med barn som försvinner i landets samtliga län.

Ett barns försvinnande måste alltid tas på allvar av alla aktörer, oavsett om barnet har vårdnadshavare i landet eller inte, oavsett etnisk bakgrund och migrationsstatus. Samtliga barn som försvinner löper risken att utnyttjas och exploateras.

Stockholm 2017-02-16

Chris Heister
Landshövding
Stockholms län

Om metodstödet för regional samverkan

Syfte – varför behövs ett metodstöd?

Ensamkommande barn som försvinner eller riskerar att försvinna är en utsatt målgrupp. Många olika aktörer kommer i kontakt med målgruppen, samtidigt som ingen myndighet har det övergripande ansvaret.

För att lyckas skapa ett skyddssystem runt dessa barn behöver många aktörer samverka. Samverkan kan vara utmanande eftersom aktörerna har så olika uppdrag, mål och arbetssätt och sällan är vana att samverka så nära. Det behövs kunskap, metoder och ett processperspektiv för att utveckla välfungerande samverkan.

Att påpeka möjligheterna med samverkan – samt vilka utmaningar som kan uppstå och hur dessa kan hanteras – är syftet med detta metodstöd.

Vem är metodstödet till för?

Metodstödet är framtaget främst för att användas på regional nivå. Den riktar sig till alla aktörer som är involverade i ett regionalt samverkansarbete runt målgruppen ensamkommande barn.

Aktörer som kan ha nytta av metodstödet kan exempelvis vara länsstyrelser, kommunförbund, regionala samverkansorgan, Migrationsverket, polis, Åklagarmyndighet, frivilligaktörer, socialtjänst och skola.

Vad baseras metodstödet på?

Metodstödet baseras till stor del på intervjuer med representanter från olika aktörer som har arbetat med samverkan för denna målgrupp i Skåne och Stockholms län, där både stora och små kommuner har varit representerade. Dessa län har valts ut eftersom de har pågående samverkansnätverk för ensamkommande barn som försvinner. Aktörerna som intervjuats representerar både regional och lokal nivå².

I övrigt har inspiration, information och kunskap hämtats från arbetet i den nationella åtgärdsgruppen samt från internationella erfarenheter av arbetet med målgruppen ensamkommande barn som försvinner eller riskerar att försvinna. Den nationella kartläggningen "På flykt och försvunnen"³ har varit en viktig utgångspunkt i framtagandet av metodstödet.

Länka Consulting AB har tagit fram metodstödet på uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholms län och i denna bidragit med specifik kunskap och metoder för samverkan generellt.

² Se sid 56, bilaga om tillvägagångssätt om framtagande av metodstödet.

³ På flykt och försvunnen. Rapport 2016:25 Länsstyrelsen Stockholm.

VAD KAN KONSEKVENSERNA BLI NÄR SAMVERKAN INTE FUNGERAR?

Marzieh, 16 år, från Afghanistan försvann från sitt HVB-boende i mars 2016. Två månader senare hittades hon av en hundägare i skogen – mördad. Marzieh hade innan dess gått ett halvår i skolan. Det var först fjärde april 2016 som hennes avbrott registrerades, efter att hon varit försvunnen i tre veckor. Detta är ett tragiskt exempel som illustrerar vad som kan hända ensamkommande barn som försvinner.

Utdrag av det som publicerades om fallet på nyhetssidan kit.se²: Marzieh var ett av de drygt 35 000 ensamkommande barn som kom till Sverige 2015. En majoritet fick bifall på sin asylansökan. Marzieh hann aldrig få något beslut. Hon försvann, liksom de 1 800 ensamkommande som försvunnit i Sverige sedan 2013. Var de blivit av vet vi inte.

Marzieh sökte asyl i Sverige i september 2015. Hon fick plats på HVB-hemmet i Farsta och en god man. Hon gick i skolan och skötte sig.

Men personalen upplevde att hon hade en oro och en ångest. De berättar att hon var glad i perioder men också innesluten. Personalen ansåg att Marzieh hade behov av extra hjälp och stöd från någon vuxen, men denna ansökan om extra stöd avlogs.

När Marzieh försvann från HVB-boendet anmäldes hennes försvinnande till polisen. Efter 24 timmar ska boendet anmäla om ungdomen varit borta, enligt 24-timmarsregeln. Det gjordes också, enligt HVB-boendets ägare. Men man trodde inte att det var fara för hennes liv. Boendet berättade att de inte hade observerat något som de ansåg vara varningssignaler. Även skolan som Marzieh gick i antog att försvinnandet skett frivilligt.

Marzieh var den tredje tjejen som hade försvunnit från boendet. De andra tjejerna antogs av boendet ha lämnat Stockholm frivilligt. Antagandet blev därför att också Marzieh hade lämnat boendet frivilligt.

Drygt två månader efter att hon mördades hittades Marzieh i skogen, av en ensam hundägare. Ingen hade eftersökt henne under denna period.

Denna verkliga händelse visar både hur utsatta ensamkommande barn kan vara, men också hur lätt det kan hända att dessa barn hamnar "mellan stolarna" och att varningssignaler förbises.

"Oavsett vad borde det finnas någon som oroar sig och letar efter en när man har försvunnit. Dessa barn är det ingen som efterfrågar."

(Socialjour)

² <https://kit.se/2016/12/07/69336/varfor-lyckades-vi-inte-skydda-marzieh-16/>

Utmaningar och möjligheter med samverkan

Hur metodstödet kan användas

Metodstödet kan användas både som introduktion och inspiration, men också som en metodbok i arbetet med regional samverkan för målgruppen ensamkommande barn som försvinner eller riskerar att försvinna.

Metodstödet kan användas som ett stöd för att

- ✓ Förstå hur samverkan kan mobiliseras och drivas framåt.
- ✓ Belysa den regionala nivåns roll i arbetet med barn som försvinner.
- ✓ Lägga upp, planera och genomföra samverkansmöten och -processer på lång sikt.

Eftersom samverkan ställer specifika krav på samtal och relationsbyggande mellan aktörer, är metodstödet praktiskt i den bemärkelse att det finns tips och konkreta metoder. Dessa baseras på forskning och väl beprövad erfarenhet av praktisk samverkan.

Förhoppningen är att metodstödet används som ett handfast stöd i samverkan, med inspiration om vilka frågeställningar som behöver adresseras, hur samtal kan föras om dessa, samt hur möten kan läggas upp i praktiken.

Erfarenheterna från samverkan för målgruppen ensamkommande barn som försvinner eller riskerar att försvinna har visat på ett antal utmaningar. Några av de utmaningar som har identifierats i arbetet är:

- **Brist på kunskap om målgruppen och målgruppens specifika behov:** Det saknas idag enhetlig statistik om ensamkommande barn som försvinner. Det finns ingen aktör som har en samlad bild av hur många barn det handlar om. Målgruppens utsatthet och specifika behov i olika faser ställer dessutom specifika krav på bemötande och relationsbyggande. Det saknas utbildning och kompetensutveckling i detta. På grund av kunskapsbrist kan arbetet med målgruppen präglas av fördomar och ryktes-spridningar i stället för fakta, vilket kan leda till beslut som inte utgår från barnets bästa.
- **Brist på lokal samordning:** Barnet har kontakt med många olika personer från olika aktörer och har svårt att förstå vem som gör vad. Det finns sällan en uttalad samordnande funktion eller tydliga rollfördelningar, vilket kan leda till att barnet "faller mellan stolarna".
- **Brist på transparens och informationsdelning mellan aktörer:** Det saknas information hos aktörerna, både om konkreta insatser runt det individuella barnet och generellt vad gäller in-

satser och tillvägagångssätt för målgruppen. Att ett barn försvinner rapporteras ofta sent och informationen kommer inte fram till alla. Aktörerna har sällan insyn i hur andra aktörer arbetar med målgruppen samt hur rutiner ser ut. Ibland besitter en aktör viss kunskap som kan vara viktig att känna till för andra aktörer, men som inte delas. Sekretess och avsaknad av gemensamt IT-system försvårar ytterligare transparensen.

- **Brist på kunskap och överenskommelser gällande riktlinjer och regelverk:** Det saknas information om aktuell gällande lagstiftning, befintliga möjligheter att få stöd (till exempel vård för papperslösa), och om rutiner som ska följas när ett barn försvinner.
- **Brist på samordning över geografiska gränser:** Barnen rör sig ofta mellan kommuner, regioner och även nationsgränser. Detta gör gränsöverskridande samverkan angeläget. När barnet upptäcks i en kommun kan det till exempel vara svårt att komma i kontakt med socialtjänsten i den kommunen barnet försvann ifrån. Det saknas idag fungerande rutiner för regional, nationell och internationell samverkan.
- **Det går för långsamt:** Situationen som ensamkommande barn befinner sig i är påfrestande och utsatt. Det är av stor vikt att asylprocessen samt andra insatser sker snabbt och att barnet upplever att det sker en förändring i dess situation. Samtidigt tar koordinering och gemensamt agerande mellan olika aktörer tid i denna fråga, speciellt om samverkan inte är etablerad och utvecklad.

Att samverkan fungerar är en nödvändighet för att se till barnets bästa och garantera ett skyddssystem runt det ensamkommande barnet.

Detta skulle även vara en vinst för aktörerna själva, som har barnets bästa i fokus och upplever en stor frustration över att samordningen inte alltid fungerar och att situationen för barnet därigenom kan försämrats. En fungerande samverkan skulle hjälpa till *”så att vi kan sova gott på nätterna. Vi arbetar med att bygga relationer, vi vill veta vad som händer med barnen sen”*, förklarar personal på ett HVB-hem. Eftersom alla aktörer bidrar med viktiga perspektiv, kunskaper och erfarenheter om målgruppen, finns det stor potential för bra lösningar om samverkan fungerar.

”En stor fråga som hela tiden dök upp i vårt arbete var frågan om IT-system. Det skulle underlätta en hel del om alla hade tillgång till samma information. Det är ett stort arbete men jag tror att det skulle vara möjligt. Det skulle lösa problemet att vi inte får tag på varandra utanför kontorstid.”

(Migrationsverket)

Struktur för regional samverkan

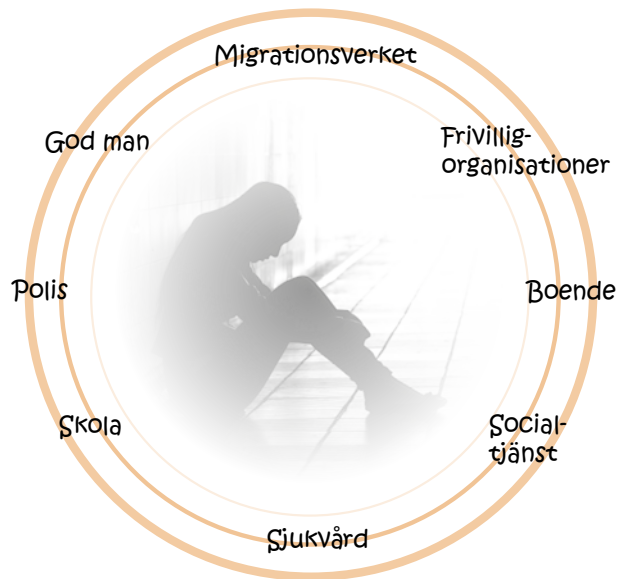
Arbetet med ensamkommande barn som försvinner eller riskerar att försvinna startar på lokal nivå men behöver ske i ett samspel mellan lokal, regional och nationell nivå. Medan det operativa arbetet i hög grad sker på lokal nivå (barnet hamnar i en ankost- och sedan i en anvisningskommun), behöver förutsättningar för det lokala arbetet understödjas från regional och nationell nivå.

Koppling till samverkan på lokal nivå

På lokal nivå möter ett ensamkommande barn många olika personer från olika aktörer, som till exempel handläggare från Migrationsverket, social-

sekreterare, god man, polis, skolkurator, boendepersonal, frivilligpersonal och så vidare. Dessa aktörer har olika roller och uppdrag som kan vara svåra för barnet att förstå. Aktörerna själva har inte heller alltid en överblick över de andra aktörer som barnet möter eller den information som finns hos andra aktörer.

Bilden nedan illustrerar vilka aktörer som kan vara involverade i arbetet med ensamkommande barn på lokal nivå. Det blir tydligt att det krävs koordinering av dessa aktörer i relation till det ensamkommande barnet.

"Barnet har massa olika aktörer runt sig, och vet inte vilka roller de har. Det är inte så lätt att förstå vad Migrationsverkets eller gode mans roll är. Vi lever ju i en byråkrati som inte är enkel att förstå, inte ens för oss själva. Det finns därför ett jättebehov av att samordna detta runt barnet... men var ska man börja?"

(Socialjour)

Eftersom förutsättningarna i Sveriges regioner ser olika ut kan det variera vilka aktörer som arbetar med och möter målgruppen. Det blir därför viktigt att kartlägga vilka aktörer som arbetar med målgruppen i nuläget, hur samverkan ser ut mellan dessa, samt om det finns viktiga aktörer som saknas.

Vilka ska vara med? Denna fråga behöver återkommande tas upp och diskuteras i samverkan, för att säkerställa att nyckelaktörer med viktig kompetens involveras i arbetet.

KARTLÄGG SAMVERKAN PÅ LOKAL NIVÅ

Prata med aktörerna som arbetar med målgruppen ensamkommande barn. Fråga dessa vilka aktörer de samverkar med, hur samverkan fungerar, samt vilka aktörer som saknas enligt dem.

Gör en egen karta över nuläget vad gäller samverkan i din region där det framgår:

- ✓ Vilka aktörer är involverade i det lokala arbetet med målgruppen i din region?
- ✓ Hur ser samverkan ut mellan dessa aktörer?
- ✓ Vilka är inte med – men borde vara med?
- ✓ Vad fungerar bra i samverkan idag?
- ✓ Vilka är utmaningarna idag?

INSPIRATION

”Ensamkommande barn som försvinner – nulägesanalys”. Rapport 2016:1, Länsstyrelsen Stockholm.

”En annan del handlar om att några av ungdomarna behöver akut sjukvård. Men inte alla inom sjukvården känner till papperslösas rättigheter. Som papperslös har man rätt till akut vård, men kunskap om detta saknas hos sjukvårdspersonalen. Nu har vi hittat några ställen där det fungerar. Oftast tar vi hjälp av Röda Korset som föreslår vilken sjukvård man kan kontakta.”

(Frivilligorganisation)

”Vi behöver mer kunskap om varandra. Hur jobbar man med ensamkommande barn som ägnar sig åt kriminalitet? Socialsekreterare, gode män, Migrationsverkets handläggare, de som gör utredningar – de behöver också ha mer kunskap. Även skolkuratorer, elevhälsovård, polis... Alla som kommer i kontakt med barnet behöver dela kunskap.”

(Socialtjänst)

Koppling till samverkan på nationell nivå

Nationella lagar och regelverk påverkar i hög grad arbetet med målgruppen på regional och lokal nivå. Den tidsbegränsade asyllagstiftningen som trädde i kraft i juli 2016 skapade exempelvis ökad otrygghet för ensamkommande barn, och därmed även en ökad risk för försvinnanden. Samtidigt genererar det regionala och lokala arbetet erfarenheter och kunskap om målgruppens behov och förutsättningar som är relevant att känna till på nationell nivå. Dialogen mellan den nationella och den regionala nivån blir därför central.

Under 2016 initierades ett nationellt arbete för att identifiera åtgärder på nationell nivå – som en del i det regeringsuppdrag som länsstyrelserna fick 2016. De aktörer som initialt var involverade i detta var Migrationsverket, Skolverket, länsstyrelserna, Statens institutionsstyrelse, Barnombudsmannen, Polisen och Socialstyrelsen. Vilka aktörer som deltar i en nationell samverkansgruppering kan förändras beroende på aktuella politiska direktiv och riktlinjer. Det är därför viktigt att ständigt uppdatera kunskapen om aktörernas olika nationella uppdrag och riktlinjer för att förstå hur de olika aktörerna kan samverka på ett optimalt sätt.

Internationell samverkan

Målgruppen ensamkommande barn som försvinner är ett internationellt fenomen. Barnen rör sig mellan olika länder. EU-kommisionen och andra myndigheter på EU-nivå har tagit fram riktlinjer för att underlätta ett internationellt samarbete.

Eftersom många andra länder har arbetat med liknande problematik på olika sätt är det viktigt att ta tillvara kunskaper och erfarenheter för att utveckla arbetet i Sverige.

UPPDATERA KUNSKAP OM DET NATIONELLA OCH INTERNATIONELLA ARBETET

Fundera över följande frågeställningar:

- ✓ Vilka aktörer har vilka uppdrag nationellt?
- ✓ Vilken information och kunskap finns på nationell nivå och internationell nivå?
- ✓ Vad är viktigt att känna till vad gäller lagstiftning, riktlinjer och aktörers uppdrag?
- ✓ Vilken kunskap finns internationellt som kan vara relevant för det regionala och lokala arbetet?

INSPIRATION

- *På flykt och försvunnen. En nationell kartläggning av ensamkommande barn som avviker.* Rapport 2016:25. Länsstyrelsen Stockholm
- *Att arbeta med återvändande ensamkommande – en modellbeskrivning.* Strömsunds kommun, 2015
- *Missing Children in the European Union. Mapping, data collection and statistics.* European Commission – Directorate-General for Justice, 2013
- *Identification, Reception & Protection of Unaccompanied Children.* CONNECT Project Report, 2014
- *SUMMIT HANDBOOK. Practical guidance on preventing and responding to unaccompanied children going missing.* 2016
- *9th European Forum on the rights of the child. Coordination and cooperation in integrated child protection system.* Reflection paper. European Commission, April 2015
- *Samla kraft – En vägledning för kommuner och civilsamhället om samverkan kring insatser för nyanlända.* MUCF, 2016
- *Möt mig där jag är – En bok om bemötande av ensamkommande ungdomar.* Isabella Canow, Skyddsvärnet, 2016

Vad kan den regionala rollen innebära konkret?

Utifrån de utmaningar som har identifierats samt erfarenheter av samverkan hittills finns några områden där regionala aktörer har möjlighet att bidra. Dessa områden handlar om:

- **Kunskapsutveckling och kunskapsspridning:**
  - Ta fram och sprida kunskap om den aktuella målgruppen och framgångsrika metoder och forskning.
  - Uppdatera och sprida kunskap om nationella lagar och riktlinjer.
  - Omvärldsbevaka.
- **Tillhandahållande av samverkansplattformar:**
  - Säkerställa att det finns ett samverkanssystem och en samverkansprocess runt målgruppen.
  - Främja att samverkan mellan relevanta aktörer utvecklas.
  - Stötta den lokala samverkan i form av kunskap och koordinering av aktörer, till exempel vikten av att arbeta förebyggande samt hur detta kan gå till.
  - Skapa nätverk med andra relevanta aktörer.

- **Gränsöverskridande koordinering mellan kommuner och regioner:**

- Säkerställa kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan regioner, till exempel omkring samverkansplaner, framgångsrika metoder i det operativa arbetet, checklistor och forskning.
- Säkerställa överenskommelser och riktlinjer för det kommun- och regionöverskridande arbetet med ensamkommande barn som försvinner.

- **Lyfta viktig kunskap och lärdomar till den nationella nivån.**

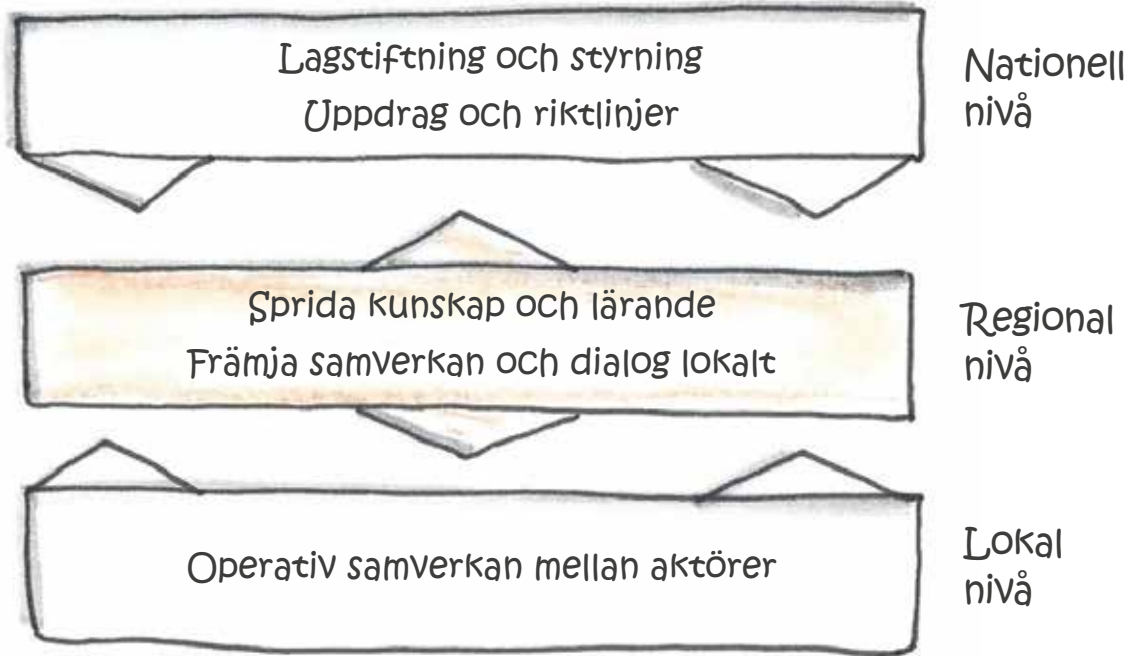
En stor del av den regionala rollen – som befinner sig i gränssnittet mellan det lokala och det nationella arbetet – innebär att koordinera, förmedla och sprida kunskap mellan dessa två nivåer.

"Vi behöver dela information. Det måste vara tydligt för alla mindre kommuner hur insatser ser ut i andra kommuner och i storstäder. Information är en färskvara, den måste hela tiden uppdateras. Det tar mycket resurser men informationsdelningen måste fungera."

(Socialjour)

Illustration: Samverkanssystemet och den regionala rollen

"På den regionala nivån borde man framför allt arbeta med kunskapsspridning. Där finns andra resurser, möjlighet att ta del av forskning, följa vad som händer i andra länder, ta fram metodstöd utifrån den kunskap som finns. Det har inte vi tid med, men det skulle hjälpa oss i vårt arbete."

(Boendepersonal)

Att organisera för samverkan på regional nivå

Liknande all annan verksamhet behöver samverkan organiseras. För att säkerställa att det finns både handlingsutrymme och resurser som gör samverkan möjlig behövs en *strategisk nivå* med mandat och beslutsförmåga. Detta är viktigt för att skapa ett ägarskap för helheten och för att säkerställa att samverkansprocessen förankras i respektive organisation. Ibland kan det finnas behov av att utveckla en bättre fungerande samverkan även *inom* respektive organisation.

På samma sätt måste det *operativa arbetet* organiseras. Detta är en förutsättning för att komma till handling i samverkan och förstå behoven i det operativa arbetet och hur konkreta insatser kan se ut och vad de leder till. Det är centralt att det finns en kontinuerlig återkoppling mellan den strategiska och den operativa nivån.

Viktiga delar i en organiserad samverkan kan till exempel vara:

- En **styrgrupp** bestående av representanter för involverade aktörer och med mandat att fatta beslut. Styrgruppens roll är att se till att det skapas en samverkan samt en avsiktsförklaring för samverkan, att samverkan implementeras i länet samt att arbetet följs upp. Styrgruppen bör ha ett helhets- och ett strategiskt perspektiv och ha fokus på den regionala rollen i relation till både den nationella och den lokala nivån.
- En **arbetsgrupp** bestående av sakkunniga från involverade aktörer. Arbetsgruppens roll är att ta fram konkreta arbetssätt, riktlinjer och principer för samverkan.
- En eller flera **referensgrupper** med representanter från det operativa arbetet med målgruppen. Syftet med referensgrupper är att få en så konkret bild som möjligt av behoven på lokal nivå. Referensgrupper kan med fördel involveras i att testa idéer för nya samverkanssätt. Ett exempel på detta från Stockholms län är samverkan med frivilligaktörer, som möter barn som lever utanför systemen. Frivilligaktörerna kan fånga upp barnens röster och erfarenheter för att sedan återkoppla till det regionala samverkansnätverket (se faktaruta "BABA" till höger).

Det kan vara viktigt med en flexibel och föränderlig organisering av samverkan. Utifrån nya behov och nya lärdomar kan organiseringen behöva förändras och utvecklas, till exempel i form av att nya aktörer deltar.

Ibland finns det redan regionala samverkansplattformar som kan användas i arbetet. Det kan vara bra att identifiera vilka liknande plattformar som finns regionalt innan nya strukturer skapas.

DEFINIERA DEN REGIONALA SAMVERKAN

Använd följande frågor:

- ✓ Vilka aktörer är involverade i regional samverkan omkring målgruppen?
- ✓ Vilken roll har regionen tagit historiskt i frågan?
- ✓ Vilka resurser finns på regional nivå i form av specialistkompetens, nätverk och relationer?
- ✓ Vilka önskemål och behov finns på lokal nivå? Vilka resurser finns på lokal nivå?
- ✓ Hur ser relationerna mellan aktörerna ut idag? Vilka är starka? Vilka behöver utvecklas?
- ✓ Vilka är behoven av stöd från den regionala nivån i din region?
- ✓ Hur kan samverkan organiseras både utifrån ett strategiskt och operativt perspektiv?
- ✓ Vilka liknande samverkansplattformar finns idag som skulle kunna användas?

INSPIRATION

- *Projektplan för ensamkommande barn som försvinner i Stockholmsregionen.*
Länsstyrelsen i Stockholms län, 2015-06-22
Diarienummer 851-22357-2015

BABA – RÅD OCH STÖD FÖR ENSAMKOMMANDE BARN PÅ FLYKT

Stockholms Stadsmission driver sedan i april 2016 projektet BABA. Projektet kom till som ett resultat av samverkan på regional nivå om ensamkommande barn som försvinner i Stockholms län. Syftet med BABA är att få kontakt med gömda barn och ungdomar upp till 20 år som kommit ensamma till Sverige. Det handlar om att kartlägga barnens behov och ge akut stöd.

Barnen och ungdomarna kan till exempel ha avvikit från sin placering, valt att inte söka asyl i Sverige eller "gömt" sig på grund av avslag (eller rädsla för avslag) på sin asylansökan.

De unga erbjuds bland annat: anonyma och trygga mötesplatser, tillgång till jurist, stödjande samtal av ungdomscoacher, basala insatser (mat/kläder/hygien) och social samvaro.

BABAs personal har tystnadsplikt och arbetar på deltagarens uppdrag. Tillsammans med barnen och ungdomarna utforskar de olika varaktiga lösningar utifrån den situation som de befinner sig i och försöker länka ungdomarna tillbaka in i samhällets skyddsnet.

BABA erbjuder även möjlighet till deltagarna att på olika kreativa sätt (och på barnens egna villkor) dokumentera och beskriva den egna situationen och berätta om hur det är att leva utanför systemen. Dessa berättelser har sedan, med barnens/ungdomarnas tillstånd, rapporterats tillbaka till det regionala samverkansnätverket. Detta partnerskap mellan det offentliga och frivilligaktörer har visat sig mycket viktigt i arbetet med att fånga barnens egna röster och se till att deras erfarenheter och expertis tas till vara i uppbyggandet av rutiner och arbetssätt.

Se www.stadsmissionen.se för mer information.

Fokusområden i samverkansarbetet

I detta kapitel förklaras olika fokusområden som kan ses som stöd i den regionala samverkansprocessen kring ensamkommande barn som försvinner. För att lyckas med samverkan är det avgörande att på olika sätt reflektera och arbeta utifrån dessa sex fokusområden. Varje fokusområde presenteras kort och respektive avsnitt avslutas med praktiska tips och exempel på metoder i samverkan.

Samverkan fungerar inte enligt en "checklista" utan är en dynamisk process. Dessa fokusområden ska ses som inspiration och behöver kontinuerligt tas upp och diskuteras bland de samverkande aktörerna.

▶▶▶ Efter denna symbol följer praktiska metoder och verktyg som kan vara till hjälp vid planering och genomförande av samverkansmöten.

FÖRSTÅ MÅLGRUPPENS BEHOV

För att samverkan ska fungera och de gemensamma insatserna ska vara relevanta måste alla aktörer ha en gemensam bild av vilka som ingår i målgruppen och vilka deras behov är.

Eftersom alla involverade aktörer har ett specifikt fokus i sina respektive aktiviteter gentemot målgruppen, kan aktörernas bilder av behoven skilja sig åt. Det är viktigt att ge samtalet om målgruppens behov mycket utrymme i samverkan – både under uppstarten, men också under det fortsatta arbetet.

Enligt intervjuer med olika aktörer kännetecknas målgruppen av att den snabbt kan förändras och att individuella skillnader är stora vad gäller till exempel bakgrund i hemlandet, orsaken till situationen de befinner sig i samt personliga behov och förutsättningar. När förutsättningar förändras, som till exempel ändrad lagstiftning, kan målgruppens behov förändras.

DEFINITION AV MÅLGRUPPEN

Målgruppen "ensamkommande barn som försvinner" innefattar personer under 18 år som är ensamkommande barn och där det finns en risk att de försvinner samt personer som är ensamkommande barn som har försvunnit. Samverkan runt målgruppen innefattar därmed både det förebyggande arbetet och arbetet när ett barn försvinner.

Kunskapen och statistiken om ensamkommande barn som försvinner har visat sig vara bristfällig (se nationell kartläggning⁴). Avsaknaden av information kan leda till ryktesspridning och fördomar om målgruppen och därmed till insatser som inte skapar nytta. Eftersom vi ofta har så lite kunskap om ensamkommande barn, deras kulturella bakgrund och erfarenheter, kan våra kunskapsluckor lätt fyllas med fördomar. Dessa kan snabbt bli "sanningar" som påverkar både myndigheters och målgruppens agerande. Det är därför viktigt att med faktabaserad kunskap tillhandahålla relevant information som stödjer det operativa arbetet.

Samtidigt är det viktigt att ta hänsyn till att målgruppen är heterogen och att det individuella barnet har en unik bakgrund och unika erfarenheter.

"Vi har olika perspektiv på målgruppen och vem som ingår i målgruppen. Det har varit viktigt att säkerställa att vi pratar om samma målgrupp."

(Samverkanspilot Stockholm)

⁴ På flykt och försvunnen. En nationell kartläggning av ensamkommande barn som avviker. Rapport 2016:25. Länsstyrelsen Stockholm

Vad vet vi om målgruppen idag? ⁵

Ensamkommande barn befinner sig i en mycket utsatt och sårbar situation. Denna sårbarhet kan vara svår att förstå om man inte har kännedom om barnens bakgrund och erfarenheter, och kan leda till att beteenden feltolkas.

"Vi är väldigt bekymrade över lagstiftningen och att man förlorar alla rättigheter vid 18 år. Även om man är 18 år och asylsökande kan man inte bo kvar på boendet och gå på gymnasiet. Då kan man plötsligt placeras på ett asylboende i en helt annan del av landet. Många avviker just då. Där tappar vi många som kan fara väldigt illa."

(Frivilligorganisation)

Exempel på kunskap som kan vara viktig att känna till om ensamkommande barn:

- ✓ *Deras kulturella bakgrund skiljer sig från våra västerländska kulturella referensramar:* Många ensamkommande barn kommer från kulturer som skiljer sig från vår västerländska kultur, till exempel genom att vara mer familjeorienterade och inte lika individorienterade. Ofta spelar familjens förväntningar i hemlandet störst roll för de val som görs av barnet, och inte så mycket de individuella fördelar eller möjligheter som uppstår för dem i Sverige. Familjen i hemlandet kan dessutom ofta ha felaktiga och orealistiska förväntningar på vad barnet kan åstadkomma i Sverige.
- ✓ *Traumatiska händelser påverkar barnets upplevelser och beteende:* Ensamkommande barn kan ha upplevt traumatiska situationer från krig, katastrof eller konflikter. Dessa barn har större risk att drabbas av post traumatisk stress syndrom och relaterade problem (sömproblem, rädsla, depression). Om kunskap saknas om detta kan dessa beteenden misstolkas och reaktionen på ett ovanligt eller "problematiskt" beteende kan förstärka en negativ utveckling snarare än att vända den.

⁵ Från intervjuer samt SUMMIT HANDBOOK, s. 29

- ✓ *Ensamhet* kännetecknar barnets situation: Eftersom barnets status som ensamkommande är en viktig faktor, kan barnet vara rädd för att ge information om sin familj. Det är därför ofta svårt att involvera barnets familj i arbetet.
- ✓ *Barnet befinner sig i en utsatt situation*: Det finns stor risk att ensamkommande barn utsätts för människohandel eller annan kriminalitet – barnet har i många fall varit i kontakt med människosmugglare och har dessutom ett stort behov av pengar för att skicka till sin familj. Kriminella söker ofta upp just denna målgrupp.
- ✓ *Det finns särskilt känsliga skeden för det ensamkommande barnet där risken att försvinna ökar*: De skeden som har visat sig vara kritiska är ankomstskedet, 18-årsdagen och tidpunkt för eventuellt avslag. Här blir vikten av information och förutsägbarhet avgörande för processen.

Hur förstår vi målgruppen?

Det finns en tendens att vi för snabbt pratar om våra stödinsatser och aktiviteter innan vi har klart för oss vilka behov målgruppen egentligen har. Framgångsfaktorer för att förstå målgruppens behov är att:

- Det finns samsyn kring vilka som tillhör målgruppen.
- Behovsbilden baseras på fakta, inte på "magkänsla".
- Formuleringen av behoven kommer från målgruppen själv⁶.
- Behovsbilden speglar heterogeniteten i målgruppen.

"Det går för trögt. Ungdomarna är väldigt uppgivna. Om de tar sats och träffar oss – och då inte får hjälp på en gång, då tänker de att det inte ger mening. De ger upp väldigt snabbt."

(Frivilligorganisation)

⁶ Se faktaruta på sid 15 om projekt BABA, ett exempel på att få med målgruppens upplevelser och erfarenheter.

Definiera målgruppen

Det blir viktigt att alla aktörer enas om en gemensam definition av målgruppen som gäller för samverkansarbetet. Initialt behöver aktörernas olika formuleringar av målgruppen synliggöras. Olika tolkningar behöver diskuteras, exempelvis vad som menas med "försvunnen".

Som ett stöd i formuleringen kan inspiration hämtas från tidigare arbeten.

Definition av målgruppen (från Stockholms läns samverkansplan):

Enligt FN:s barnkonvention definieras ensamkommande barn som alla barn som är under 18 år och som har separerats från båda sina föräldrar.

Majoriteten av de ensamkommande söker asyl men det finns också ensamkommande barn som inte väljer att söka asyl. Ensamkommande barn definieras också i lagen som "en person under 18 år som vid ankomsten till Sverige är skild från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe, eller som efter ankomsten står utan sådana ställföreträdare"⁷.

DISKUTERA FÖLJANDE FRÅGOR:

- ✓ Hur definieras målgruppen ensamkommande barn i era organisationer?
- ✓ Definierar alla aktörer målgruppen på samma sätt?
- ✓ Har vi olika definitioner på när ett barn anses försvunnet?
- ✓ Gör vi skillnad på begreppen avviken respektive försvunnen? Vad är skillnaden i så fall?

"Jag anser att civilsamhället har en viktig roll i att erbjuda ett annat sammanhang: Att någon finns där som lagar mat för dem. Någon som ordnar skidresor. Någon som ser till att de integreras."

(Socialtjänst)

⁷ Lag (1994) om mottagande av asylsökande m.fl. 1 §

►►► Förstå målgruppens behov

Det bästa sättet att få en bild av målgruppens verkliga behov är att fråga målgruppen själv – och att verkligen lyssna på svaren. I arbetet med ensamkommande barn som försvinner eller med risk att försvinna kan det vara svårt, eftersom barnen kan ha svårt att öppna sig och dela med sig av sina behov. Här kan ideella aktörer spela en viktig roll, eftersom dessa ofta kan bygga upp tillitsfulla relationer med barnen.

Det är viktigt att systematiskt prata om den samlade kunskapen som finns om målgruppens behov idag.

"De behöver ett sammanhang. De kommer från ett sammanhang och måste in i ett annat sammanhang. Vi behöver förstå vad barnen behöver för att känna sig trygga."

(Socialtjänst)

GÖR SÅ HÄR:

Det finns en tendens i samtal om målgruppens behov att – oavsiktligt – fokusera mer på de stödsatser och aktiviteter aktörerna erbjuder än att fokusera på de *verkliga behoven*. Detta händer ofta när vi går för snabbt från problem-bild till lösningar. Det är därför viktigt med en tydlig process och systematik i samtalet.

- ✓ Synliggör vilka behov ni känner till idag – från alla aktörernas perspektiv. Analysera den kunskap ni har tillsammans:
  - Vilka behov känner vi till? Var kommer informationen om behoven ifrån? Är den tillförlitlig? Är det målgruppen själv som har formulerat behoven?
  - Hur kan vi ta reda på mer information om behoven? Finns det annan kunskap på regional, nationell eller internationell nivå som vi skulle kunna ta del av?
  - Hur ser den samlade bilden ut av målgruppens behov i vår samverkan?
- ✓ Hur kan vi säkerställa ett kontinuerligt samtal med målgruppen om behoven?

Visualisera målgruppens behov i processen

För att säkerställa fokus på målgruppens behov i alla faser av samverkan kan det vara bra att visualisera behoven i samband med aktörernas olika insatser (som till exempel samtal med Migrationsverket eller placering på boende).

Bilden på nästa sida illustrerar hur målgruppens behov kan förändras i olika faser av mottagandet och asylprocessen. Utgångspunkten för bilden är det ensamkommande barnet och de olika stegen i processen som påverkar behoven, till exempel i ankomstskedet eller efter anvisning.

GÖR SÅ HÄR:

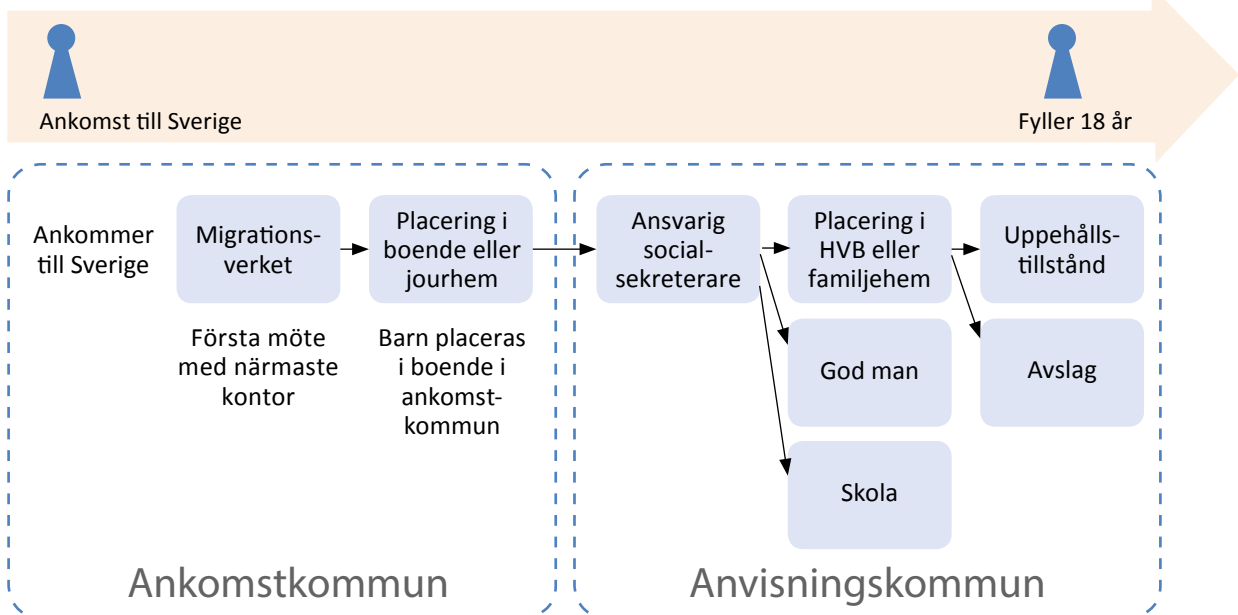
- ✓ Rita en tidslinje som börjar med barnets ankomst i Sverige.
- ✓ Rita in viktiga steg som kan påverka barnets behov. Se inspiration i bilden på nästa sida. Det kan handla om möten med myndigheter, faser av väntan på beslut, uppehåll i olika institutioner etc.
- ✓ Dokumentera vilka behov vi idag känner till som uppstår i olika faser och moment. Här kan det finnas olika uppfattningar hos olika aktörer. Det är viktigt att allas uppfattningar synliggörs.
- ✓ Titta på bilden tillsammans och analysera
  - Har vi samma bild av behoven? Vad lär vi oss av den gemensamma bilden?
  - Finns det några steg där vi har otillräcklig kunskap om målgruppens behov? Hur kan vi ta reda på mer?
  - Vad betyder den här behovsbilden för vår samverkan?

TIPS!

- ✓ Involvera frivilligaktörer – de kan enklare utveckla förtroendefulla relationer med målgruppen. Frivilligsektorn har en viktig roll eftersom barnen alltid är i en beroendeställning till myndigheter.
- ✓ Ta reda på vilken kunskap som efterfrågas lokalt och regionalt.
- ✓ Vad vet vi om målgruppen i vår region? Vilka aktörer samlar in information och statistik lokalt?
- ✓ Samla in och sammanställa statistik och kunskap utifrån detta. Identifiera vilka aktörer som kan bidra med specifik kunskap om målgruppens behov (till exempel frivilligaktörer).
- ✓ Sprida statistik och kunskap till lokala aktörer och andra regioner om de ensamkommande barnens behov i regionen/länet.
- ✓ Initiera forum för dialog om målgruppens behov för lokala och regionala aktörer.

Exempel på ensamkommande barns behov

- ✓ Behov av information om rättigheter.
- ✓ Behov av skydd.
- ✓ Behov av att bli sedd och lyssnad på.
- ✓ Behov av att känna trygghet och tillit
- ✓ Behov av information om det som väntas när man fyller 18 år samt/eller får avslag.
- ✓ Behov av att förstå olika handlingsalternativ och deras konsekvenser.
- ✓ Behov av omsorg och att bli sedd om man mår dåligt.
- ✓ Behov av nätverk och framtidsutsikter.

TA TILLVARA RESURSERNA

Varje samverkande organisation kommer in med sitt unika perspektiv – och därmed med unika resurser – på målgruppen och insatser för målgruppen. Migrationsverket har ett perspektiv, socialtjänsten har ett annat perspektiv och frivilligorganisationer har ytterligare ett perspektiv och så vidare. I varje organisations perspektiv finns viktiga kompetenser och erfarenheter som kan bidra till att förbättra målgruppens situation. Resurser kan till exempel vara tillgång och närhet till målgruppen, erfarenheter av liknande målgrupper och arbetsätt, förtroende från målgruppen, kompetens hos personal, ekonomiska resurser, nätverk och relationer med viktiga aktörer.

Det blir också viktigt att varje medverkande organisation förstår de andra aktörernas uppdrag och förutsättningar. I denna förståelse kan ingå vad andra aktörer har för riktlinjer, syfte, målsättningar och styrning, värderingar, arbetssätt och organisationskultur. Det är viktigt att förstå varandra för att tillsammans kunna hitta nya lösningar och utveckla något nytt.

En annan orsak varför vi behöver förstå de andra aktörerna i samverkan är att aktörer kontinuerligt förändras. Det kan till exempel vara genom nya direktiv, organisationsstrukturer, ledning och så vidare. Dessa förändringar kan få påverkan på samverkan.

Det ligger stor potential i att stärka förståelsen för den samlade *kompetens* och *de samlade resurserna* som finns i samverkan. Genom en sådan förståelse blir det lättare för aktörer att ta tillvara potentialen, att tänka nytt och dra nytta av den samlade kapaciteten.

"Jag tycker att polisens styrka är deras tydliga uppdrag att iakttä och spana. De har ju ett uppdrag att patrullera gator och torg. Utsatthetstrenderna ser de väldigt snabbt. Det är en styrka! Kommunen har ofta ett nätverk av olika insatser, de jobbar med boendet, dagverksamheten, arbetsmarknadsinsatser och så vidare. Ideell sektor kan bygga relationer, eftersom de inte är en myndighet. Den idéburna sektorn kan bygga förtroende till de unga. Alla aktörer har olika styrkor, och vi måste bygga på dem."

(Frivilligorganisation)

Hur tar vi tillvara de gemensamma resurserna?

Vi tar ofta för givet att vi förstår de övriga samverkande aktörerna. Ibland kan det även finnas fördomar om respektive organisations verksamhet. Detta kan förhindra ett utforskande förhållningssätt och att vi ställer frågor till varandra.

Vi behöver arbeta aktivt med att förstå varandras verksamheter och föra utforskande samtal kring vad de olika aktörerna kan bidra med, enskilt och tillsammans. Detta tar tid. Ett sätt att skynda på den gemensamma förståelsen kan vara att gå på studiebesök i varandras verksamheter. Ett annat sätt kan vara att påminna gruppen om att varje organisation sitter på mycket "tyst kunskap" som är självklar i den egna organisationen men som inte delas av andra aktörer. En riktlinje kan här vara att *det är bra att informera och veta för mycket om varandra*, det vill säga att sträva efter att alla aktörerna är överinformerade om varandra. I samverkansmöten blir det viktigt att skapa utrymme och tid för att deltagarna får synliggöra sin kontext, sina resurser och kompetenser och ställa frågor till varandra.

Först efter ett synliggörande av varje organisations kontext är vi egentligen "redo" att börja prata om varje aktörs olika perspektiv på den gemensamma frågeställningen. Det finns då troligtvis en större beredskap och vilja att förstå att alla aktörer har unika perspektiv och unik kunskap om frågeställ-

ningen, i detta fall ensamkommande barn som försvinner eller riskerar att försvinna.

En risk som uppstår i samverkan är att aktörerna vill uppnå snabb enighet om målsättningar och aktiviteter framåt. Detta kan förhindra att tid ges till att synliggöra och ta tillvara resurser i respektive organisation och därmed leda till en ineffektiv samverkansprocess.

"De som försvinner, hur kan vi hjälpa dem? Kan vi undvika lidandet med att sova i parker eller med droger, kan vi erbjuda något annat, på deras villkor? Myndigheterna ska följa lagar, men man kanske kan involvera frivilligaktörer i detta? Som kan erbjuda hemliga platser, rena sängkläder, mat. Frivilligorganisationer har en viktig roll i detta."

(Boendepersonal)

►►► Synliggör aktörernas kontexter och resurser

Här beskrivs ett sätt att synliggöra de olika aktörernas kontext, kunskaper och resurser i förhållande till samverkan kring ensamkommande barn som försvinner.

GÖR SÅ HÄR:

- ✓ Representanter från olika aktörer intervjuar varandra två och två och dokumenterar svaren på blädderblock/post-it.

Exempel på frågor som kan ställas:

- ✓ Berätta om din organisations roll och perspektiv i förhållande till ensamkommande barn som försvinner?
- ✓ Hur är arbetet organiserat i er organisation? Vilka målsättningar finns? Var fattas beslut? Vilka är involverade?
- ✓ Hur har rollen och arbetet utvecklats över tid?
- ✓ Finns det något annat i din organisation som är viktigt för oss att känna till i förhållande till arbetet med ensamkommande barn som försvinner?
- ✓ Vilka kompetenser och erfarenheter har du kring arbetet med ensamkommande barn som försvinner? Vilka är dina lärdomar hittills? Vilka kompetenser och erfarenheter har din organisation?
- ✓ Vilken är din mest angelägna fråga kopplat till samverkan kring ensamkommande barn som försvinner?

Svaren sätts upp så att de är synliga för alla.

- ✓ Alla deltagare får 10–15 minuter för att gå runt och läsa om de andra personernas svar på frågorna.
- ✓ Deltagarna ombeds prata två och två kring frågorna.
- ✓ Vad tycker du var särskilt intressant?
- ✓ Vilka likheter ser du i de olika perspektiven på ensamkommande barn som försvinner?
- ✓ Vilka skillnader ser du?
- ✓ En dialog förs i helgrupp kring frågeställningen: Vilken är potentialen emellan våra olika perspektiv? Hur kan vi ta tillvara på de olika erfarenheterna och kunskaperna?

TIPS!

- ✓ Avsätt mycket tid för utforskande samtal och synliggörande av varje aktörs organisation, kunskaper och erfarenheter kring ensamkommande barn som försvinner eller riskerar att försvinna.
- ✓ Kom ihåg att denna tid är mycket väl investerad och förebygger missförstånd och ineffektivitet längre fram i processen. Det kan krävas mod och viss envishet att stå upp för det relevanta samtalet och den tid det kräver.
- ✓ Uppmuntra synliggörandet av *olikheter* i perspektiv och kompetens, flagga för risken med "för snabb enighet".
- ✓ Var kreativ vad gäller att få en förståelse för respektive organisation. Ett sätt kan vara att gå på studiebesök till varandras verksamheter. Studiebesök främjar en bredare och djupare förståelse för respektive organisation.

SKAPA TILLIT OCH DIALOG

I samverkan kring ensamkommande barn som försvinner eller riskerar att försvinna blir det viktigt att skapa och stärka tilliten mellan de ingående aktörerna. Hållbara relationer som präglas av ömsesidig tillit blir avgörande då ingen organisation har mandat att styra över den andra. Grunden för att kunna agera tillsammans utifrån barnens bästa blir då att kunna känna tillit till att den andra organisationen agerar utifrån den gemensamma samverkansuppgiften. Tillit blir på det sättet kittet i att skapa en långsiktig samverkan.

Forskning visar att tillit är viktigt för att reducera osäkerhet och komplexitet, vilket präglar samverkan runt ensamkommande barn som försvinner eller riskerar att försvinna. De ingående aktörerna behöver känna tillit till att det går att dela information, att alla aktörer gör rätt saker och sitt bästa. Eftersom frågan om ensamkommande barn som försvinner inte "ägs" av en aktör, blir ett bra samarbetsklimat nyckeln till att lyckas.

Tillit krävs för att tro på att samverkan kommer generera bättre arbetssätt. Vi behöver känna tillit till de mål för samverkan som vi definierat och att vi kommer agera utifrån överenskomna beslut.

Det som kan minska tilliten är till exempel brist på ägarskap och engagemang hos vissa aktörer, brist på mandat i hemorganisationen eller dolda agendor. I grunden handlar tillit om att skapa goda relationer.

Det måste vara möjligt att ställa "dumma" frågor, att visa att man inte känner till varandras verksamheter, att komma med nytänkande idéer och så vidare.

Förutom relationerna mellan personerna som möts från de samverkande aktörerna kan det även handla om vilka relationer som behöver stärkas inom aktörerna samt mellan personer i ledningsfunktioner. Samverkansaktörerna utser ju själva "representanter" från sin organisation som i sin tur tar rollen som en "länk" mellan hemorganisationen och samverkansorganisationen.

"Det handlar om prestigelöshet, och om en vilja att förstå och att våga utmana systemet. Att man vågar diskutera och vända och vrida på saker. Det är lätt att man känner att man blir ifrågasatt och då går i försvar. Men då kommer man inte så långt."

(Frivilligorganisation)

Hur skapar vi tillit och dialog?

För att kunna utforska möjligheter tillsammans behöver aktörerna vara transparenta kring den egna organisationens möjligheter, förutsättningar och utmaningar vad gäller arbetet med ensamkommande barn som försvinner.

Detta gör ett öppet och prestigelöst samtal mellan aktörerna angeläget. Det blir viktigt att fundera på hur möten kan läggas upp så att de möjliggör för både informationsutbyte men också en gemensam reflektion och utveckling. Det finns olika metoder som kan användas för att skapa god dialog. Det är viktigt att alla deltagare känner sig trygga och upplever att andra lyssnar och respekterar dem.

Vi kan lägga grunden för tillit i början av en samverkan men vi måste också arbeta kontinuerligt med att stärka tilliten. Att vara prestigelös, att genomföra det som man har sagt, att se de gemensamma möjligheterna och att visa på tidiga resultat är exempel på vad som förstärker tilliten.

Det blir således inte bara intressant vad vi samtalar om utan också *hur* vi samtalar. Att ha fokus på samtalsprocessen är en viktig framgångsfaktor i samverkan. Det kan därför vara ett stöd att gemensamt formulera spelregler för hur samtalen och möten ska gå till och vilka värderingar och förhållningssätt som ska gälla. Detta är särskilt viktigt i en uppstartsfas och behöver löpande adresseras. Att förstå och hantera spontana och oväntade

situationer som uppstår i en samverkansprocess kan vara avgörande för att upprätthålla engagemang och utvecklingskraft.

Att kunna lyssna in och ta tillvara till exempel ifrågasättanden av processen, konflikter, motstånd, ny lagstiftning, som möjligheter för att driva processen framåt, är en viktig kompetens som gör stor skillnad i samverkan. Att alla aktörer tar ett aktivt ansvar för att samtalen och mötena upplevs meningsfulla och effektiva blir centralt.

"Att det finns en öppenhet, att man vill förändra, att man lyssnar in andra. De grunderna är enormt viktiga."

(Frivilligorganisation)

►►► Utforska tillit och relationer

Att prata om tillit är en viktig aspekt som i sig är tillitsskapande. Nedan finns exempel på frågor som kan diskuteras för att stärka tillit och ett öppet klimat, som inspiration.

Avsätt tid för att prata om tillit och relationer mellan aktörerna. Inled med vikten av att diskutera denna fråga, eftersom tilliten mellan aktörerna är avgörande för att lyckas med samverkan i komplexa frågeställningar.

Det är viktigt att gruppen får tid att diskutera och att alla aktörers tankar och perspektiv kommer fram. Ibland kan det vara en idé att var och en får reflektera några minuter individuellt och notera sina tankar på en post-it innan frågan tas upp i helgrupp.

Exempel på frågor gällande **relationerna mellan de involverade aktörerna**:

- ✓ Vilka relationer är starka idag?
- ✓ Vilka relationer behöver utvecklas? Hur kan det ske? Vad blir viktigt?
- ✓ Finns ytterligare forum för samverkan där relationerna är starka?

Exempel på frågor gällande **tillit**:

- ✓ På vilket sätt tycker ni att tillit blir viktigt i vår samverkan?
- ✓ Vad är viktigt för att vi ska ha tillit till att samverkan utvecklas och skapar resultat?
- ✓ Har vi goda erfarenheter sedan tidigare av att ha lyckats skapa tillit i samverkan (kan också vara andra samverkansprocesser)?
- ✓ Vad blir viktigt i vårt samarbete för att bygga tillit mellan våra aktörer?
- ✓ Är det något vi gör idag som minskar tilliten mellan oss?
- ✓ Hur kan vi hålla samtalet om tillit levande i vår samverkan?

EXEMPEL PÅ FRÅGOR FÖR ATT FORMULERA SPELREGLER

- ✓ Finns det goda erfarenheter av samverkansprocesser som har präglats av stor tillit? Vad kännetecknades dessa av? Vilka förhållningssätt var viktiga?
- ✓ Vilka förhållningssätt och värderingar blir viktiga för oss?
- ✓ Hur skulle våra spelregler kunna se ut?

TIPS!

- ✓ Formulera gemensamt spelregler för vilka förhållningssätt och värderingar samverkan ska kännetecknas av.
- ✓ Synliggör och prata löpande om hur ni kan bygga och stärka tilliten och relationerna i samverkanssystemet.
- ✓ Säkerställ ett prestigelöst och utforskande samtalsklimat på möten där det är möjligt att dela med sig av både möjligheter och utmaningar samt generera gemensamma idéer.
- ✓ Ta relationsbyggande "på allvar" och fundera vilka relationer i den egna hemorganisationen som behöver stärkas utifrån samverkansuppgiften.
- ✓ Fundera gemensamt i samverkan vilka ytterligare relationer som behöver stärkas för att bidra till en bättre samverkan kring ensamkommande barn som försvinner eller riskerar att försvinna.
- ✓ Utvärdera tillsammans samverkansmötena och hur de kan utvecklas.
- ✓ Uppmuntra att olika aktörer leder samverkansmötena.

FORMULERA AMBITIONSIVÅN

I all typ av samverkan mellan aktörer är det viktigt att prata om ambitionsnivån med samverkan, det vill säga prata om hur långt vi vill komma och vilka resultat vi vill uppnå tillsammans. Ett förtydligande av ambitionsnivån gör även att det blir lättare att följa upp och utvärdera om samverkan utvecklas framåt och bidrar till nya lösningar. Om ambitionsnivån är otydlig kan det få till konsekvens att samverkan blir ineffektiv och stannar vid samtal som inte leder framåt. En annan effekt kan vara att aktörer tappar i vilja och engagemang att bidra till frågans lösning.

I samverkan kan aktörernas ambitionsnivåer skilja sig åt. Det kan bero på att graden av angelägenhet kan se olika ut, att kunskapen om sakområdet skiljer sig, eller att bilden av den egna organisationens roll är otydlig. Vissa aktörer kan ha en bild av att samverkan ska leda till gemensam handling medan andra aktörer kan anse

att det räcker med ett informationsutbyte. Detta behöver synliggöras och aktörerna måste enas om en gemensam ambitionsnivå.

Ibland kan det finnas målkonflikter i samverkan. Olika aktörers uppdrag och mål kan i vissa fall konkurrera med samverkansmålet. Även detta är förutsättningar som måste vara transparenta för alla.

Ett vanligt fenomen i samverkan är att vi antar att vi har samma målbild och ambitionsnivå – eftersom det finns ett "direktiv" eller "uppdrag" eller eftersom vi antar att vi har pratat tillräckligt om detta inledningsvis.

Både potentiella målkonflikter och våra antaganden om att vi har samma bild kan leda till att vi undviker samtalet om ambitionsnivån.

"Jag tycker man skulle behöva tydligare ramar och en målsättning. Just nu jobbar vi ganska fritt och hoppas på att det leder till positiva förändringar. Så ramarna och målen som behöver styra tappas för lätt bort. Jag tror arbetet hade flutit bättre med en tydligare ambition."

(Frivilligorganisation)

Hur formulerar vi ambitionsnivån?

Eftersom samtal om ambitionsnivån med samverkan inte sker per automatik behöver vi medvetet initiera dessa samtal och återkommande komma tillbaka till ambitionen.

Att öppet samtala om ambitionsnivåer och mål kan vara utmanande och kräver ofta en aktiv processledning av diskussionen. Det kan vara ett stöd att använda en metod för detta samtal. I arbetet med ensamkommande barn som försvinner eller riskerar att försvinna finns dessutom fördefinierade ambitioner som vi behöver utgå ifrån. Samtalet underlättas dessutom av att återkommande ta upp och utgå från målgruppens behov.

Barnets bästa i fokus

En utgångspunkt i en diskussion om ambitionsnivån för samverkan kring ensamkommande barn som försvinner är barnkonventionen som innebär att barnets bästa ska komma i främsta rummet i alla åtgärder som rör barn. Barnets bästa är en viktig utgångspunkt i samverkan kring målgruppen ensamkommande barn som försvinner eller riskerar att försvinna⁸. Olika aktörer har olika perspektiv av vad som faktiskt är barnets bästa. Det är genom samtalet som fokus på barnets bästa stärks. Detta är därför viktigt att ta upp kontinuerligt i samverkan.

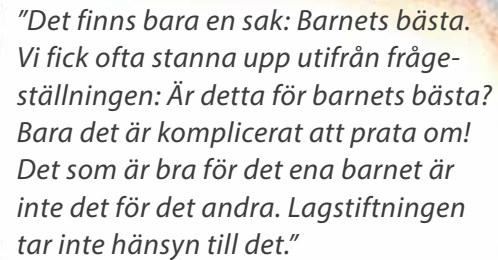
⁸ Se vägledande principer för arbetet med ensamkommande barn som försvinner eller riskerar att försvinna i SUMMIT Handbook – Practical guidance on preventing and responding to unaccompanied children going missing, s. 23

Dialog om barnets bästa

Följande metod kan användas för att synliggöra aktörernas olika bilder av vad som är barnets bästa.

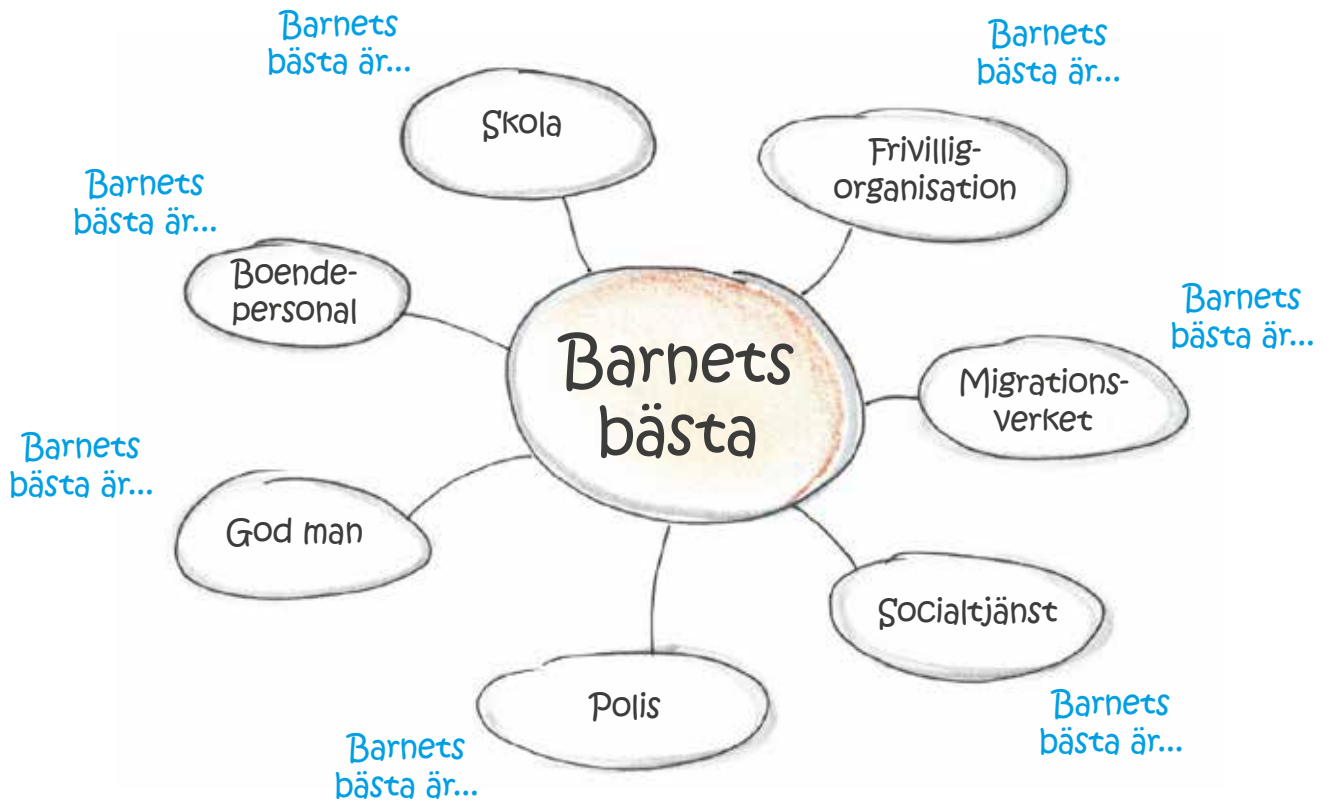
GÖR SÅ HÄR:

- ✓ Ta upp barnkonventionens formulering om barnets bästa och utgå från denna.
- ✓ Rita en bild på blädderblock/tavla (se illustrationen till höger) med barnets bästa i centrum och de olika aktörernas perspektiv. Låt varje aktör beskriva vad barnets bästa innebär ur deras perspektiv. Skriv upp dessa på blädderblock/tavla så att det är synligt för alla.
- ✓ Diskutera hur de olika perspektiven skiljer sig från varandra och vad som är en gemensam nämnare. Diskutera fördelar med dessa olika perspektiv och hur de kan bidra till att sätta barnets bästa i fokus.
- ✓ Prata om hur ni kan säkerställa att ni behåller fokus på barnets bästa på lång sikt.

"Det finns bara en sak: Barnets bästa. Vi fick ofta stanna upp utifrån frågeställningen: Är detta för barnets bästa? Bara det är komplicerat att prata om! Det som är bra för det ena barnet är inte det för det andra. Lagstiftningen tar inte hänsyn till det."

(Polisen)

Dialog om ambitionsnivån för samverkan

Ett sätt att föra dialog kring ambitionsnivån i samverkan är att använda den så kallade *samverkans-trappan*. Denna illustrerar olika steg i samverkan från en samtalsnivå, till samsyn, samverkan och samhandling. Trappan illustrerar att samverkan innebär en utvecklingsprocess där vi behöver kunna föra relevanta samtal för att kunna uppnå högre grad av samsyn, som i sig blir en förutsättning för att kunna samverka och samhandla.

Trappan kan vara ett pedagogiskt verktyg för att samtala om ambitionsnivå bland samverkansaktörer. Genom att synliggöra vilken ambitionsnivå som respektive aktör har på trappan kan sedan en gemensam dialog föras kring vad den gemensamma ambitionsnivån bör vara och vad den innebär.

GÖR SÅ HÄR:

- ✓ Sätt upp en bild med samverkanstrappan.
- ✓ Alla aktörer skriver på post-it-lappar.
- ✓ Vilken ambitionsnivå anser du att din organisation har för samverkan kring ensamkommande barn som försvinner?
- ✓ Låt respektive aktör sätta upp sin post-it-lapp och berätta om sin syn på ambitionsnivån.
- ✓ Ha en dialog om vilka skillnader och likheter som finns i era bilder av ambitionsnivåer.
- ✓ För en dialog om: Vilken ambitionsnivå bör vi ha tillsammans i samverkan? Kom ihåg att återkoppla till dialogen om barnets bästa i detta steg.

Samhandling

- Aktörerna agerar tillsammans mot målsättning (också oberoende av varandra), man tar beslut som gynnar det gemensamma
- Ett etablerat samverkanssystem med hållbara strukturer

Samverkan

- Samordning i processer och strukturer
- Etablerade länkar och koordinering

Samsyn

- Gemensamma mål och resultat
- Synliga ambitionsnivåer hos respektive aktör

Samtal

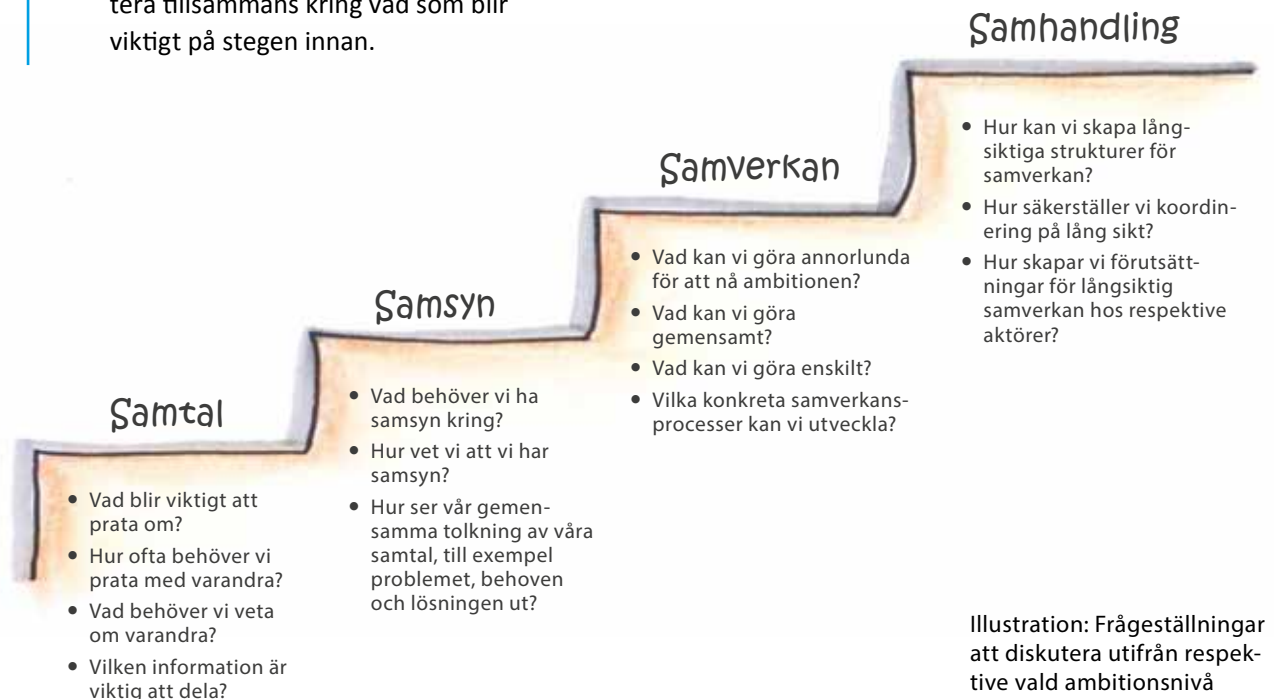
- Informationsutbyte
- Tema för samtalen

Illustration: Samverkans-trappan, inspirerad av Arne Eriksson (källa: SOU1998:89, s.88 ff.)

- ✓ Kom överens om nästa steg. Här finns olika alternativ.
  - Det är svårt att komma överens. Fundera på vad som behövs för att komma vidare i diskussionen för att hitta en gemensam ambitionsnivå.
  - Ni har kommit överens om en ambitionsnivå. Fundera tillsammans på vad som blir viktigt för att realisera den. Använd frågeställningarna i illustrationen nedan som inspiration. Reflektera tillsammans kring vad som blir viktigt på stegen innan.

TIPS!

- ✓ Prata regelbundet om barnets bästa och de olika aktörernas perspektiv på vad som är barnets bästa.
- ✓ Prata ofta om orsaken till samverkan, det vill säga barnens behov, och återkom till detta kontinuerligt.
- ✓ Kom regelbundet tillbaka till ambitionsnivån. Våga synliggöra eventuella målkonflikter. Kom ihåg att ambitionsnivån kan ändras över tid.
- ✓ Skapa en atmosfär av öppenhet och transparens vad gäller ambitionsnivån hos olika aktörer.

TA ETT SAMANSVAR

Samverkan präglas av att flera aktörer samverkar och att *ingen aktör har mandat att styra över den andra*. Detta kan vara utmanande och leda till att det blir otydligt vem som ska göra vad, att saker riskerar att falla mellan stolarna, och att resurserna hos varje aktör inte tas tillvara optimalt. I arbetet med ensamkommande barn som försvinner eller riskerar att försvinna kan dessa typiskt handla om ansvaret för olika skeden i asylprocessen, eller också om ansvaret utanför kontorstid.

För att undvika att målgruppen hamnar mellan stolarna blir ett överlappande ansvar nödvändigt, det vill säga att aktörerna hjälps åt att säkerställa att alla tar ett ansvar för helheten och barnets bästa. Det är viktigt att roll- och ansvarsfrågan regelbundet tas upp och diskuteras.

Eftersom vi är vana att i våra respektive verksamheter ha en tydlig delegationsordning, avgränsade uppdrag, mål och uppföljningsrutiner, kan vi vara ovana att ge samtalet om roller och ansvar så mycket utrymme. Men detta behövs i samverkan, om ambitionen är att förbättra situationen för målgruppen.

Hur tar vi samansvar?

Att ta ett samansvar innebär att *alla tar ett ansvar för att hela samverkansgruppen agerar och levererar enligt överenskommelse*. Det är viktigt att etablera arbetssätt där feedback blir en naturlig del av arbetet.

Eftersom vi ofta är vana att avgränsa våra ansvarsområden och uppdrag, kan det utmana oss att ta ett "överlappande" ansvar i samverkan. Ett överlappande ansvar innebär att aktörer håller varandra ansvariga för överenskomna aktiviteter. Detta är en utmaning eftersom aktörerna inte har något formellt mandat över varandra.

FRAMGÅNGSFAKTORER FÖR ETT SAMANSVAR

- ✓ En gemensam ambitionsnivå.
- ✓ Tillit och öppenhet samt starka relationer mellan aktörerna.
- ✓ Feedback kopplat till hur den gemensamma samverkansuppgiften nås.
- ✓ Gemensamma visuella bilder av konkreta ansvarsområden och kritiska samverkansmoment, baserad på målgruppens behov och "resa" i samverkanssystemet.

"De barn som närmar sig 18-årsdagen... där tror jag vi är dåliga på att informera om vad som väntas och kommer hända. Och att prata med dem om att det finns risker, som att hamna på den mörka sidan av samhället. Där borde vi verkligen skärpa oss."

(Boendepersonal)

För att främja ett samansvar

För att samverka runt målgruppen ensamkommande barn som försvinner eller riskerar att försvinna ska fungera praktiskt, behöver tydliga processer tas fram och visualiseras. Detta hjälper till att få en gemensam bild av alla aktörers roller och ansvar samt av kritiska moment i samverkan.

Genom tidigare arbete på området barn som försvinner, i bland annat Stockholms och Skåne län, har tre faser där samverkan är extra betydelsefull identifierats. Faserna är:

- FAS 1.** Det förebyggande arbetet – samverkan för att förhindra att ensamkommande barn försvinner
- FAS 2.** Samagerande när ett barn försvinner
- FAS 3.** Samverkan när ett ensamkommande barn påträffas

I samtal om roller och ansvar kan visualisering och bilder vara kraftfulla verktyg. Visualisering kan innebära en processbeskrivning, eller mallar som fylls i tillsammans. Dessa inspirerar till relevanta samtal och underlättar för samsyn och koordinering. I följande metodbeskrivning illustreras hur processer och moment i nämnda faser kan visualiseras och diskuteras.

FAS 1: Det förebyggande arbetet – samverkan för att förhindra att ensamkommande barn försvinner

Det förebyggande arbetet är mycket viktigt för att skydda barn från de risker som försvinnanden för med sig. Det är viktigt att förstå vilka behov barnet har som kan förhindra barnet från ett försvinnande.

Den nationella kartläggningen ”På flykt och försvunnen” visar att avslagsbeslut, rädsla för avslagsbeslut samt 18-årsdagen är speciellt känsliga skeden för ensamkommande barn. Det har visat sig vara oerhört viktigt att informera barnen om vad som gäller och om vilka konsekvenser olika handlingsalternativ för med sig.

Det är viktigt att det finns tillräcklig och uppdaterad information om lagstiftning och lagar som gäller för ensamkommande barn. Brist på information kan leda till att barnets bästa inte tas tillvara.

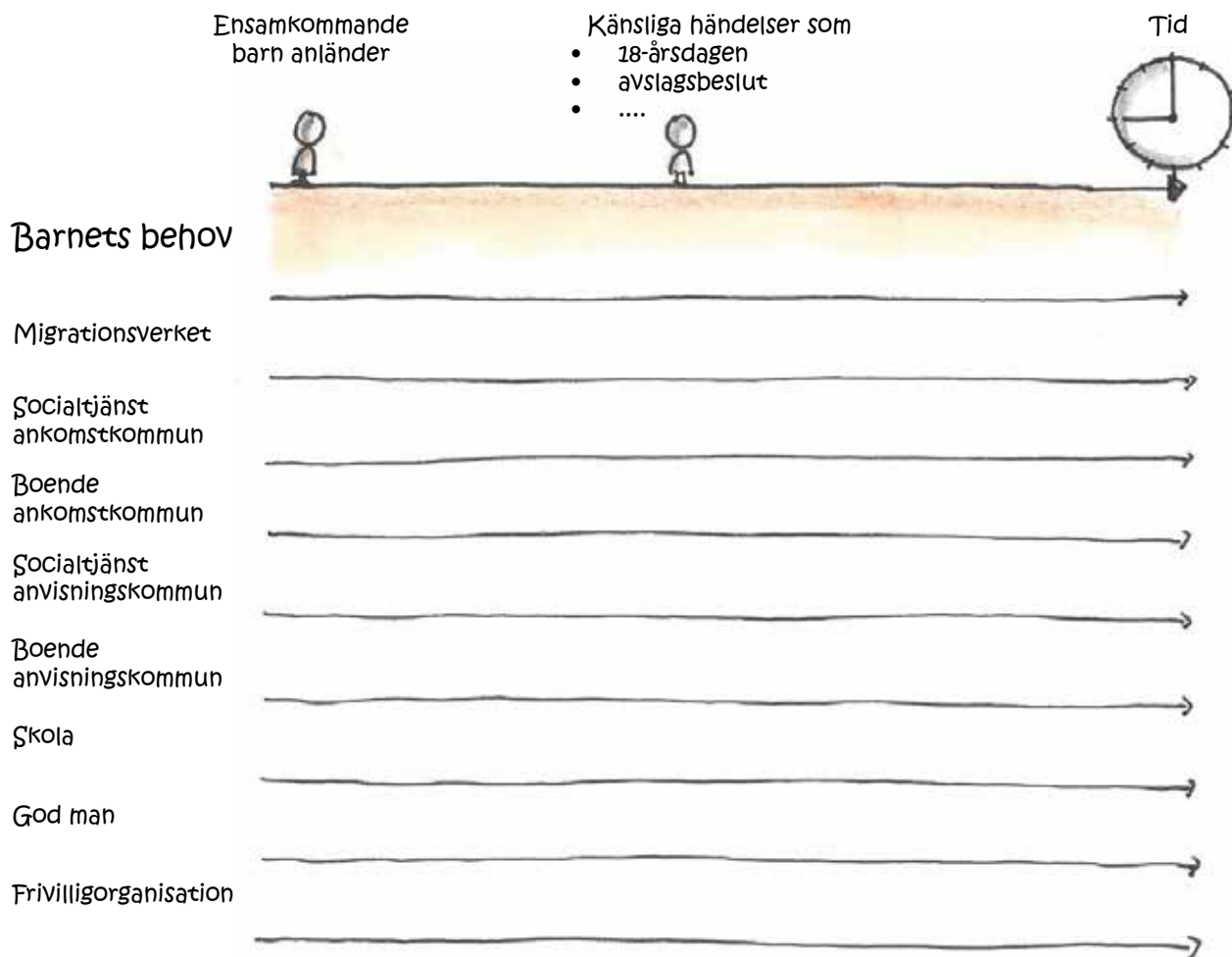
RISKBETEENDEN SOM KAN TYDA PÅ ETT KOMMANDE FÖRSVINNANDE⁹

- ✓ Låg närvaro i skolan.
- ✓ Barnet är borta från skolan.
- ✓ Barnet är borta från boendet och undviker kontakt med personal på boendet.
- ✓ Barnet misstänks för kriminalitet.

⁹ På flykt och försvunnen, En nationell kartläggning av ensamkommande barn som avviker. Rapport 2016:25. Länsstyrelsen Stockholm

Ta ett samansvar

Efter att ett ensamkommande barn anländer till Sverige sker ett antal steg i processen. Alla steg behöver synliggöras för alla aktörer för att skapa en förståelse för helheten och samverkanssystemet.

GÖR SÅ HÄR:

- ✓ Bestäm vem som ska stå vid tavlan och illustrera. Det kan med fördel vara två personer, där en ritar och den andra ställer frågor och fångar upp gruppens input.
- ✓ Rita en tidslinje som illustrerar barnets "resa" från ankomsten till Sverige och framåt. Rita in kritiska händelser i barnets resa, som till exempel när barnet fyller 18, avslagsbeslut eller andra eventuella händelser med stora konsekvenser.
- ✓ Ta fram eventuell kunskap om barnets behov så att den finns tillgänglig.
- ✓ Rita sedan upp "simbanor" för alla involverade aktörer. Ordningen spelar ingen roll, det viktiga är att alla aktörer är med.
- ✓ **Illustrera alla steg i processen:** Börja nu illustrera barnets "resa" – vilken aktör träffar barnet först? Sätt upp en post-it-lapp vid detta moment och beskriv kortfattat vad som sker (till exempel första möte med Migrationsverket, information om asylprocessen). Fortsätt med nästa steg i processen. Post-it-lapparna fästs i respektive aktörs "simbana".
- ✓ **Analysera länkarna i systemet:** Titta på post-it-lapparna. Dra sträck mellan dessa och värdera huruvida dessa övergångar eller länkar från ett steg till ett annat är väl fungerande eller behöver utvecklas. Markera behov av utveckling eller närmare fokus med

en viss färg. Markera det som fungerar bra med en annan färg.

- ✓ Titta nu på hela processen och fundera tillsammans huruvida barnets behov tillgodoses i de olika stegen. Formulera på vilket sätt barnets behov tillgodoses och notera det i simbanan "barnets behov". Markera de steg där det finns brister.
- ✓ Låt alla deltagare titta på helhetsbilden och diskutera i mindre grupper: Vad lär vi oss av den här bilden? Vilka är kritiska samverkansmoment?
- ✓ Samla upp nästa steg utifrån frågorna: Vad blir viktigt? Vem gör vad och när? När återkopplar vi vad som blev resultatet?

"De vi möter har gjort ett aktivt val att gå under jorden. De är rädda för att gå tillbaka. Då blir det ju ännu viktigare att samverkan behöver fungera – innan de försvinner."

(Frivilligorganisation)

Analysera kritiska samverkansmoment i det förebyggande arbetet

Det är viktigt att synliggöra varje organisations roll och ansvar samt att prata om vad detta innebär konkret i praktiska situationer. Ofta finns det "känsliga" steg eller kritiska samverkansmoment i processen, där koordineringen och samspelet med andra aktörer är av extra stor vikt. Det är dessa steg som behöver diskuteras ingående i samverkansgruppen.

Tabellen nedan är ett exempel på hur ett sådant samtal kan se ut. Mallen är enbart ett exempel och ska ses som inspiration till att systematiskt prata igenom alla kritiska samverkansmoment i processen. Frågeställningen behöver dokumenteras och återkommande tas upp, eftersom det kan uppstå nya lärdomar under resans gång, kanske nya steg som behöver beaktas, eller problem som gör att de planerade lösningarna inte fungerar. Mallen kan alltså användas som ett utvärderingsverktyg under resans gång.

Exempel – mall som kan fungera som samtalsunderlag, med exempel på innehåll i det förebyggande arbetet.

Organisation	Ansvar	Kritiska samverkansmoment	Kritiska framgångsfaktorer	Viktigt att göra (vem och hur)
Ankomstboende	Ansvarar för barnets boende, omsorg, skydd och säkerhet	Gemensamma och förankrade rutiner och riktlinjer med socialtjänst, gränspolisen, Migrationsverket, Överförmyndarnämnden	Kompetens att göra riskbedömningar; involverade aktörer följer rutinerna, goda relationer mellan boende och socialtjänst	Aktörerna ses och utvecklar gemensamma rutiner i det förebyggande arbetet; boenden ser över riskbedömningskompetens
Socialtjänst i ankomstkommun				
Socialtjänst i anvisningskommun				
Migrationsverket				
God man/ överförmyndarförvaltning				
Frivilligaktörer				
Länsstyrelsen				
Gränspolis				
... (andra relevanta aktörer)				

GÖR SÅ HÄR

- ✓ Visa upp mallen för alla. Anteckna synligt för alla under diskussionen.
- ✓ Gå igenom aktör för aktör – vad ansvarar respektive aktör för? Vilka moment i detta är kritiska utifrån samverkan och barnets bästa? Vad måste fungera bra (kritiska framgångsfaktorer)? Vad blir då viktigt, vem behöver göra vad?
Dokumentera i mallen. Tänk på att vara så konkreta som möjligt i alla steg. Uppmuntra att andra aktörer ställer utforskande frågor och kommer med tankar och funderingar.
- ✓ Prata sedan om vad som blir viktigt för hela gruppen för att utveckla samansvaret och följa upp att det som har identifierats regelbundet tas upp. Kom överens om när ni tar upp dessa åtgärder nästa gång.

FAS 2: Samagerande när ett barn försvinner

Det är viktigt att vara medveten om att varje ensamkommande barn som försvinner ska behandlas som vilket barn som helst som försvinner. Det är därför viktigt att involverade aktörer är förtrogna med rutinerna som gäller vid barns försvinnanden generellt.

Rutiner som behöver finnas för det lokala arbetet vid försvinnanden¹⁰:

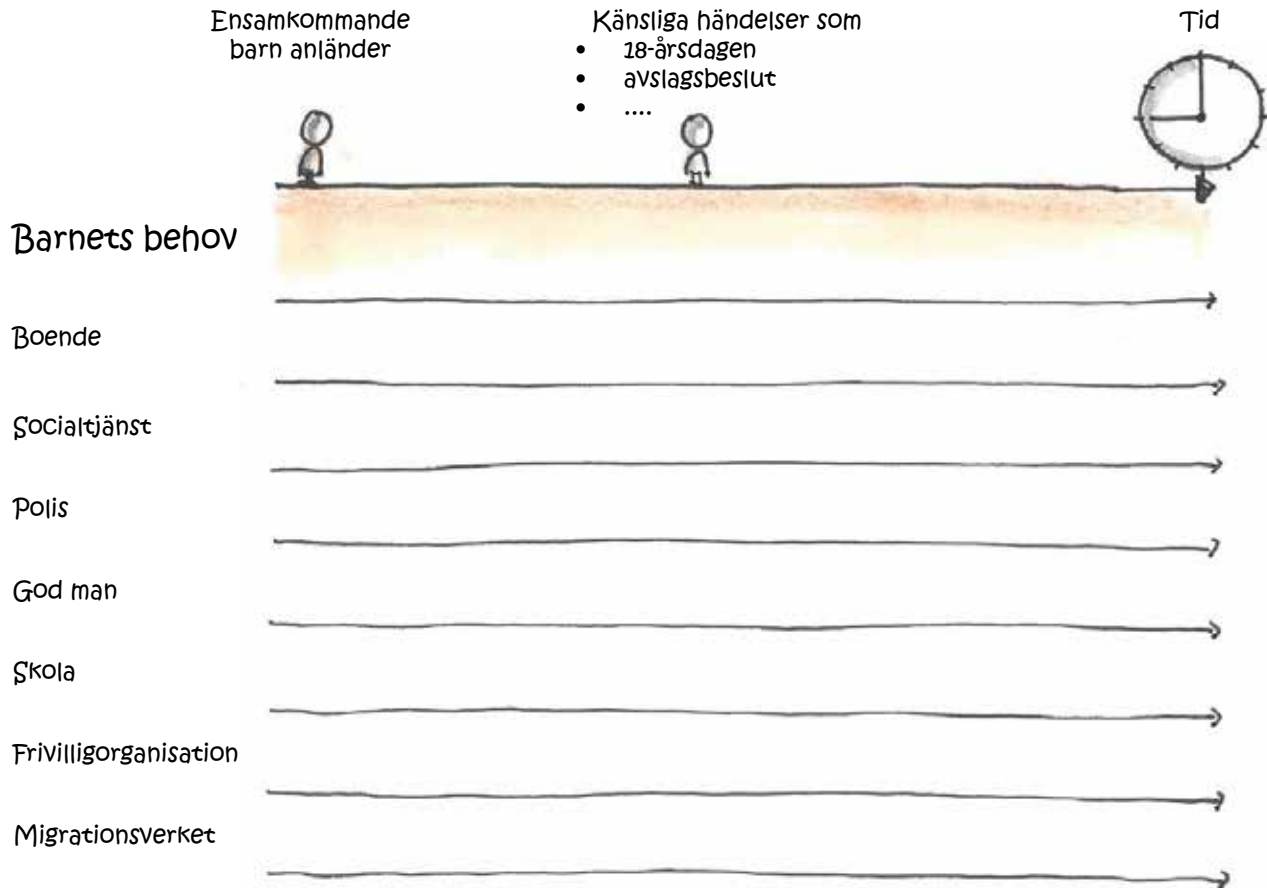
- Det måste vara tydligt vem som bär ansvaret för detta ärende och hur ansvarsfördelningen ser ut konkret från början.
- All personal som kommer att involveras när ett barn försvinner behöver utbildas och ha specifik kompetens.
  - Det måste finnas kompetensutveckling för dessa konkreta situationer.
  - Utbildning i att hantera försvinnanden behöver innehålla tydliga riktlinjer och steg.
  - Det måste finnas checklistor, principer och tips för hanteringen av ensamkommande barn som är särskilt utsatta.
  - Det behöver finnas ett formaliserat samarbete mellan aktörer som tar hand om barnet och de som agerar när ett barn har försvunnit.

¹⁰ SUMMIT Handbook s. 80 ff

Ta ett samansvar

- Rapporteringen av ett försvinnande måste ske i tid.
- Det måste vara enkelt att rapportera snabbt.
- Det är fördelaktigt att använda samma mallar.
- Skyddssystemet måste agera handlingsinriktat och ha kapacitet samt vara förberett när ett barn försvinner.
- Aktörer i systemet samverkar nära.

När det gäller försvinnanden är snabbt agerande avgörande. Detta eftersom barnet löper stor risk att utsättas för olika typer av brott.

GÖR SÅ HÄR:

- ✓ Bestäm vem som ska stå vid tavlan och illustrera. Det kan med fördel vara två personer, där en ritar och den andra ställer frågor och fångar upp gruppens input.
- ✓ Rita en tidslinje som illustrerar processen och stegen som sker efter att ett barn har försvunnit. Det är viktigt att vara tydlig med tidsintervallen här, eftersom samsyn kring just tiden är en kritisk framgångsfaktor.
- ✓ Rita sedan upp "simbanor" för alla involverade aktörer. Ordningen spelar ingen roll, det viktiga är att alla aktörer är med.
- ✓ Illustrera steg för steg vad som sker efter att ett försvinnande har upptäckts. Vem gör vad? Sätt upp post-it-lappar vid varje moment och beskriv kortfattat vad som sker. Fortsätt med nästa steg i processen. Post-it-lapparna fästs i respektive aktörs "simbana".
- ✓ Titta på post-it lapparna. Dra streck mellan dessa – och värdera huruvida dessa övergångar eller "länkar" från ett steg till ett annat är väl fungerande eller behöver utvecklas. Markera behov av utveckling eller närmare fokus med en viss färg. Markera det som fungerar bra med en annan färg.
- ✓ Låt alla deltagare titta på helhetsbilden och diskutera i mindre grupper: Vad lär vi oss av detta?
- ✓ Samla upp nästa steg utifrån frågorna: Vad blir viktigt? Vem gör vad och när? När återkopplar vi vad som blev resultatet?

VIKTIGA PRINCIPER SOM BEHÖVER GÄLLA FÖR ALLA AKTÖRER NÄR BARN FÖRSVINNAR¹¹

- ✓ Utgå ALDRIG från att ett ensamkommande barn försvinner av egen fri vilja.
- ✓ Säkerställ att alla involverade aktörer är utbildade på att samagera när ett barn försvinner. Det måste finnas konkreta rutiner och arbetssätt där det tydligt framgår vem som gör vad och inom vilken tidsram.

---

¹¹ SUMMIT Handbook

Kritiska samverkansmoment vid försvinnanden

För att samagerandet vid ett barns försvinnande ska fungera behöver samverkan mellan aktörer fungera. Eftersom tiden är kritisk och det är avgörande att inget faller mellan stolarna här, ställs speciellt höga krav på samspelet och samagerandet. För att förstå vilka moment i samverkan som är särskilt kritiska för att lyckas, kan tabellen nedan användas som diskussionsunderlag.

Mallen är enbart ett exempel och ska ses som inspiration till att systematiskt prata igenom alla viktiga kritiska samverkansmoment.

GÖR SÅ HÄR:

- ✓ Visa upp mallen för alla. Anteckna synligt för alla under diskussionen.
- ✓ Gå igenom aktör för aktör – vad ansvarar respektive aktör för? Vilka moment i detta är kritiska utifrån samverkan och barnets bästa? Vad måste fungera bra (kritiska framgångsfaktorer)? Vad blir då viktigt, vem behöver göra vad? Dokumentera i mallen. Tänk på att vara så konkreta som möjligt i alla steg. Uppmuntra att andra aktörer ställer utforskande frågor och kommer med tankar och funderingar.
- ✓ Prata sedan om vad som blir viktigt för hela gruppen för att utveckla samansvaret och följ upp att det som har identifierats regelbundet tas upp. Kom överens om när ni tar upp dessa åtgärder nästa gång.

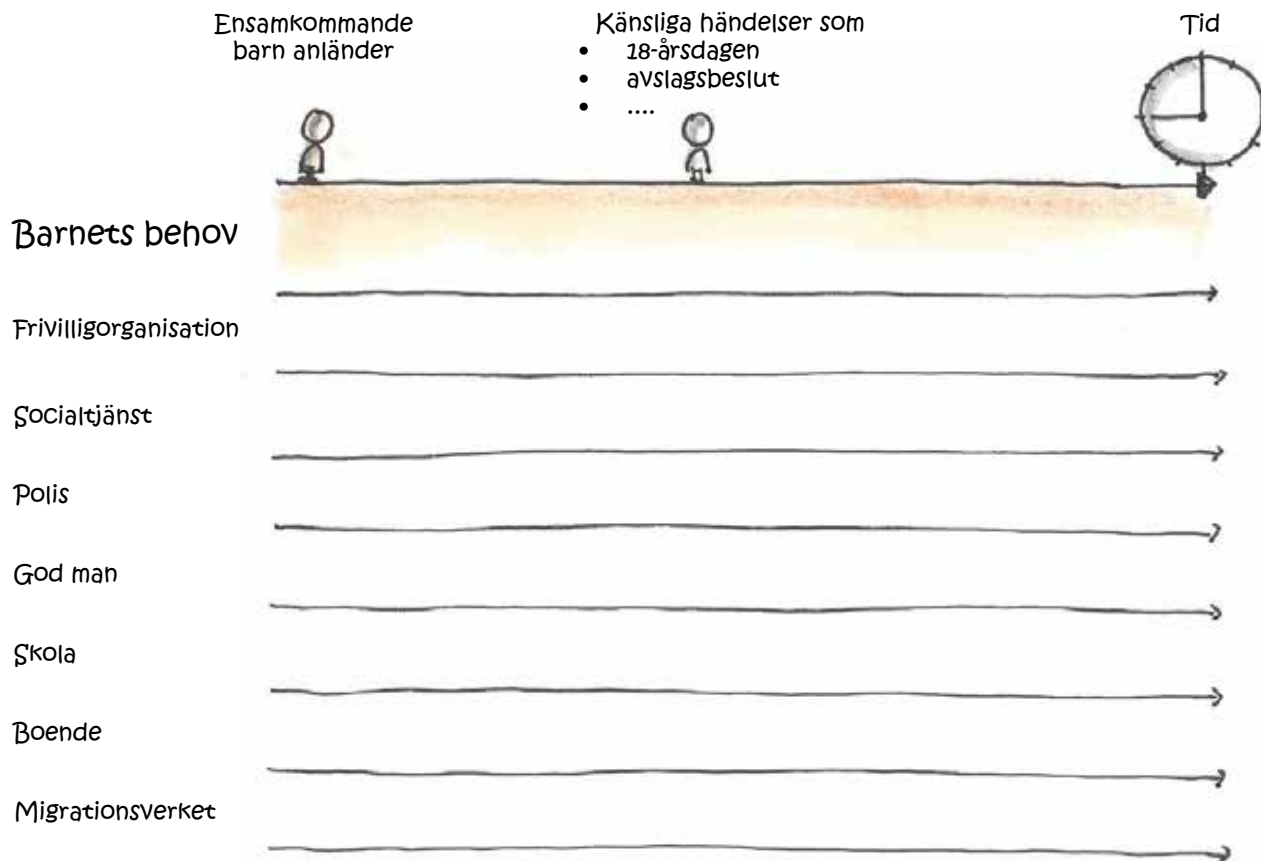
Exempel – mall som kan fungera som samtalsunderlag.

Organisation	Ansvar	Kritiska samverkansmoment	Kritiska framgångsfaktorer	Viktigt att göra/tänka på (vem och hur)
Boende				
Polis	Inleda och genomföra efterlysning inom definierad tid – precis som för alla barn	Tillgång till relevant information från andra aktörer (t.ex. boende, god man, skola, socialtjänst)	Alla aktörer prioriterar sina insatser vid försvinnanden då tidsaspekten är avgörande	Det finns tillgänglig information som delas mellan aktörer på ett enkelt och snabbt sätt
Socialtjänst				
God man				
Frivilligaktörer				
....				

FAS 3: Samverkan när ett försvunnet barn har påträffats

När ett försvunnet barn har påträffats (i Sverige eller i ett annat land) är det viktigt att barnet direkt kommer i kontakt med omsorgspersonal. Att kontakta tidigare god man eller socialtjänst som känner till barnet är viktigt för att förstå barnets behov.

Eftersom risken kan vara stor att barnet försvinner igen, behöver förebyggande åtgärder genomföras (se ovan). Eftersom barnet kan ha varit utsatt för och/eller begått brott, är samverkan mellan aktörer avgörande även i detta skede.

Det behöver finnas checklistor för hur ett påträffat barn ska utredas och hanteras med barnets bästa i fokus. Barnets bästa kan i detta fall innebära att ifrågasätta det stöd som barnet fick innan det försvann, det är därför viktigt att lyssna in barnets perspektiv på sitt försvinnande och sina behov.

Använd samma tillvägagångssätt som under de två första faserna.

Analysera kritiska samverkansmoment när ett ensamkommande barn påträffas

Använd samma tillvägagångssätt som under de två första faserna.

Exempel – mall som kan fungera som samtalsunderlag.

Organisation	Ansvar	Kritiska samverkansmoment	Kritiska framgångsfaktorer	Viktigt att göra/tänka på (vem och hur)
Polis				
Boende				
Socialtjänst	Utreda varför barnet har försvunnit och inleda relevanta insatser	Samverkan över kommungränser (kommunen där barnet påträffas samt anvisningskommun)	Lyssna på barnets berättelse och behov; gemensamma riktlinjer över kommungränser	Definiera tydliga roller och ansvar vid påträffande; gemensamt ta fram en regional samverkansplan
God man				
Frivilligaktörer				
....				

GÖR SÅ HÄR:

- ✓ Visa upp mallen för alla. Anteckna synligt för alla under diskussionen.
- ✓ Gå igenom aktör för aktör – vem gör vad och vad ansvarar respektive aktör för? Vilka moment i detta är kritiska utifrån samverkan och barnets bästa? Vad måste fungera bra (kritiska framgångsfaktorer)? Vad blir då viktigt, vem behöver göra vad? Dokumentera i mallen. Tänk på att vara så konkreta som möjligt i alla steg. Uppmuntra att andra aktörer ställer utforskande frågor och kommer med tankar och funderingar.
- ✓ Prata sedan om vad som blir viktigt för hela gruppen för att utveckla samansvaret och följa upp att det som har identifierats regelbundet tas upp. Kom överens om när ni tar upp dessa åtgärder nästa gång.

TIPS!

- ✓ Kartlägg vilka behov som finns av att utveckla samverkan i din region. Ta reda på vilka faser som är viktigast att börja med.
- ✓ Ta fram en avsiktsförklaring eller samverkansplan (om ambitionen är på den nivån).
- ✓ Tydliggör vilka aktörer som har vilket ansvar och vilken roll i samverkan.
- ✓ Skapa tydliga rutiner för att informera och uppdatera information om lagar och riktlinjer vad gäller ensamkommande barn som har försvunnit.

Exempel på tillvägagångssätt i arbetet när ett ensamkommande barn påträffas:**OPERATIV PILOT I STOCKHOLM**

I Stockholm genomfördes ett projektarbete där flera aktörer (representanter från polis, socialtjänst, Migrationsverket m.fl.) under polisens ledning tillsammans gick igenom ett typiskt scenario:

En ungdom (mellan 15 och 18 år) som blir stoppad av polisen och visar sig vara påverkad av narkotika och innehar stöldgods. Ungdomen blir gripen och förd till polisstationen.

Anledningen till att gruppen valde detta scenario är att det innefattar kontakt med alla representerade myndigheter och att det är ett scenario som upprepas ofta och som har stor förbättringspotential.

Under tio tillfällen träffades gruppen av aktörer och gjorde med hjälp av en lean-konsult en kartläggning av hur aktörerna arbetar idag. Denna analyserades sedan av aktörerna och lösningsförslag togs fram.

GÖR OCH LÄR

En samhällsfråga som *ensamkommande barn som försvinner eller riskerar att försvinna* skulle kunna benämnas som ett så kallat "wicked problem". Sådana problem kännetecknas av att de är komplexa, nya och som vi inte har löst tidigare. Vi kan inte alltid i förväg definiera lösningen, utan denna måste hittas i själva genomförandet, i samverkan. Flera perspektiv och kompetenser behöver kopplas samman för att en lösning ska kunna uppstå. Vi behöver testa oss fram med nya sätt att samarbeta.

I samverkan kring ensamkommande barn kan "görandet" innebära att vi skapar operativa piloter eller projekt där aktörer testar att samverka operativt. Sedan behöver tid och utrymme skapas för att lära av vad som fungerar och vad som kan utvecklas. Att "ta erfarenheterna på allvar", det vill säga att regelbundet synliggöra och prata om vårt lärande, kan hjälpa oss att tänka nytt och därmed öka vårt handlingsutrymme, och det kan samtidigt minska riskerna för att aktörer förlorar engagemang och motivation i processen.

Att snabbt "göra" och "testa" kan utmana oss – eftersom vi kan vara vana att först behöver utreda och analysera en situation och ta fram en handlingsplan och direktiv innan vi göra något. Därför kan det krävas mod att göra på ett annat sätt – och att gå från att enbart samtala och utbyta information till att lära i gemensam handling.

Hur kommer vi igång?

Att gå från samtal till handling kan till exempel innebära att:

- Initiera ett pilotprojekt där det operativa samarbetet runt ensamkommande barn som försvinner eller riskerar att försvinna är i fokus.
- Delta i varandras insatser omkring ensamkommande barn som försvinner, riskerar att försvinna eller påträffas (observera eller delta i aktiviteter i varandras verksamheter).
- Avsätt tid för reflektion och lärande utifrån de praktiska erfarenheterna.

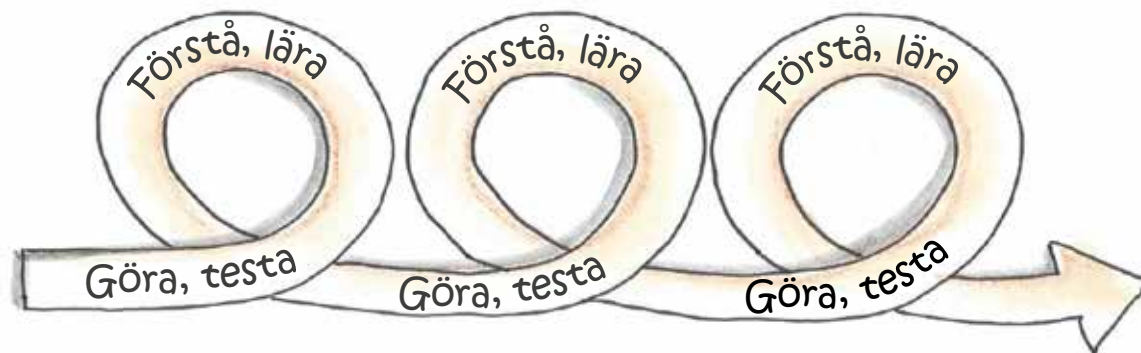
För att ta tillvara lärandet som sker i handlingen behövs ett processinriktat arbetssätt. Tid behöver kontinuerligt avsättas för lärande och reflektion av vad som fungerar och vad som behöver utvecklas.

Exempel på frågeställningar som kan stödja ett handlingsinriktat arbetssätt.

- Hur kan vi testa nya sätt att förstå behoven hos ensamkommande barn som försvinner eller riskerar att försvinna?
- Hur kan vi testa nya idéer för insatser och arbetsformer utifrån dessa behov?
- Hur kan vi lära av det som fungerar/ inte fungerar?
- Finns det andra lärdomar utanför vår egen samverkan som vi kan lära av?

Ett utforskande och tillåtande förhållningssätt är centralt för att gemensamt kunna identifiera nya lösningar. Att prata om "misslyckanden" som "lyckade missar" kan hjälpa oss att synliggöra och ta tillvara lärande och undvika en distansering mellan samverkansaktörer. Upplevda misslyckanden kan ibland leda till att aktörer tappar engagemang och i vissa fall drar sig ur samverkan. En viktig förutsättning för lärande i samverkan är därför att vi involverar samverkansaktörerna i att lära tillsammans.

För att kunna lära oss i samverkan behöver vi tid för reflektion. Detta är en utmaning – inte bara i samverkan utan i dagens aktörer generellt. Tid för reflektion anses inte alltid vara lika effektiv som tid för beslut eller handling. Att faktiskt lägga tid för att gemensamt dra slutsatser om samverkan kan bidra till effektivare beslut och handlingar.

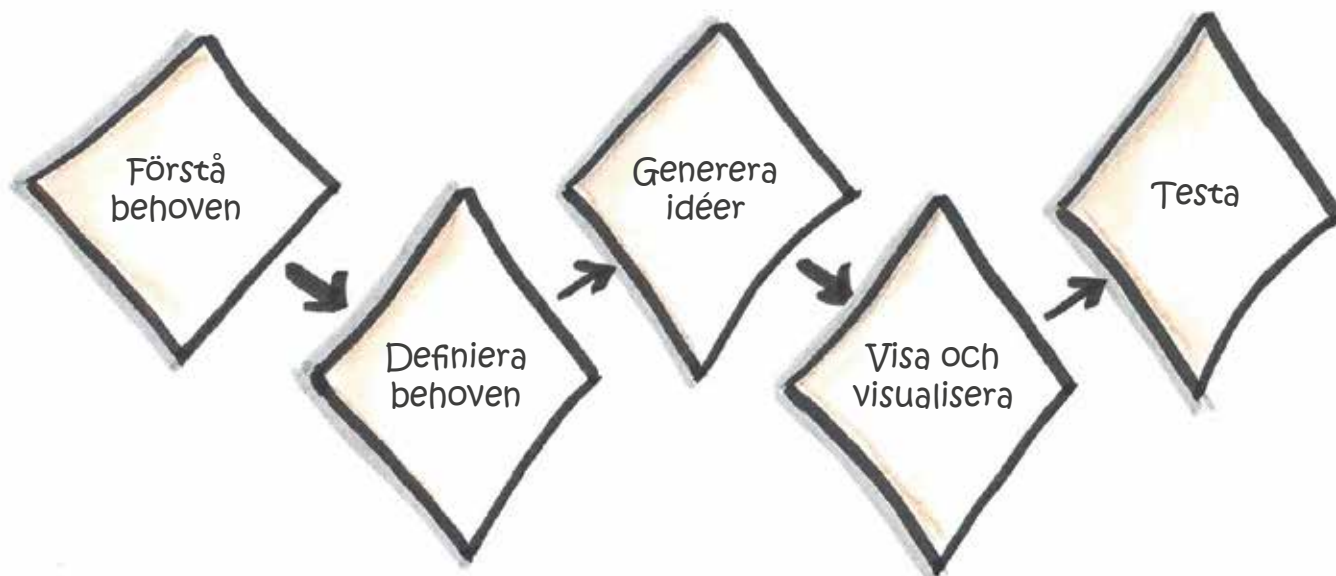
Designmetodik för innovativa lösningar

En metod som kan underlätta för att snabbt hitta nya och relevanta lösningar är att använda så kallad designmetodik. Metoden innebär ett systematiskt innovationsarbete som följer fördefinierade steg.

GÖR SÅ HÄR:

Steg 1: Förstå vad som är viktigt för målgruppen

- ✓ Vilka är de ensamkommande barnen, vilka behov har de (i olika faser)?
- ✓ Hur kan vi förstå bättre vad som är viktigt för målgruppen? (Det räcker inte att enbart fråga målgruppen, eftersom det också handlar om uttalade behov). Detta kan ske genom till exempel:
  - Observation
  - Inspiration
  - Lyssnande

Steg 2: Definiera behoven

- ✓ Analysera behoven utifrån steg 1.
- ✓ Vilka är de ensamkommande barnens reella behov?
- ✓ Hur kan vi ringa in dessa? Vad består de i?

Steg 3: Idégenerering

Skapa så många idéer som möjligt tillsammans, genom

- ✓ Brainstorming – helt öppet.
- ✓ Uppmuntra ALLA idéer!

I detta steg är det viktigt med öppenhet och acceptans för de idéer som kommer fram.

Steg 4: Visualisera och visa

- ✓ Hitta sätt att visa och demonstrera idéer på hur arbetet/ samverkan kan se ut konkret.
- ✓ Prata om idéerna och säkerställ att alla aktörer förstår vad det innebär praktiskt.

Steg 5: Testa nya arbetssätt/arbetsmodeller

- ✓ Testa de nya sätten att arbeta i praktiken – så snabbt som möjligt.
- ✓ Utvärdera parallellt: Vad fungerar? Vad fungerar inte? Vad saknas? Involvera alla aktörer i lärandet.
- ✓ Förbättra och testa igen.

TIPS!

- ✓ Skapa operativa projekt som konkret ska bidra i arbetet kring ensamkommande barn.
- ✓ Testa konkreta nya arbetssätt (designmetodik).
- ✓ Skapa strukturer för lärande utifrån de projekt som skapas. Involvera de aktörer som behöver vara med i ett lärande.
- ✓ Skapa kontinuerlig tid och utrymme för lärande.
- ✓ Ta aktivt in lärande från omvärlden i form av rapporter, lärande från liknande eller kompletterande projekt kring ensamkommande barn.

TIPS! SÖK UTVECKLINGSMEDEL

Länsstyrelserna fördelar årligen så kallade utvecklingsmedel (§ 37, § 37a) till kommuner som vill utveckla mottagandet och integrationen av nyanlända. Genom utvecklingsmedel har regionala nätverk i Skåne och Stockholms län finansierat pilotprojekt för att förbättra arbetet och samordning kring barn som försvinner.

Information finns hos länsstyrelserna om riktlinjer och kommande utlysningar.

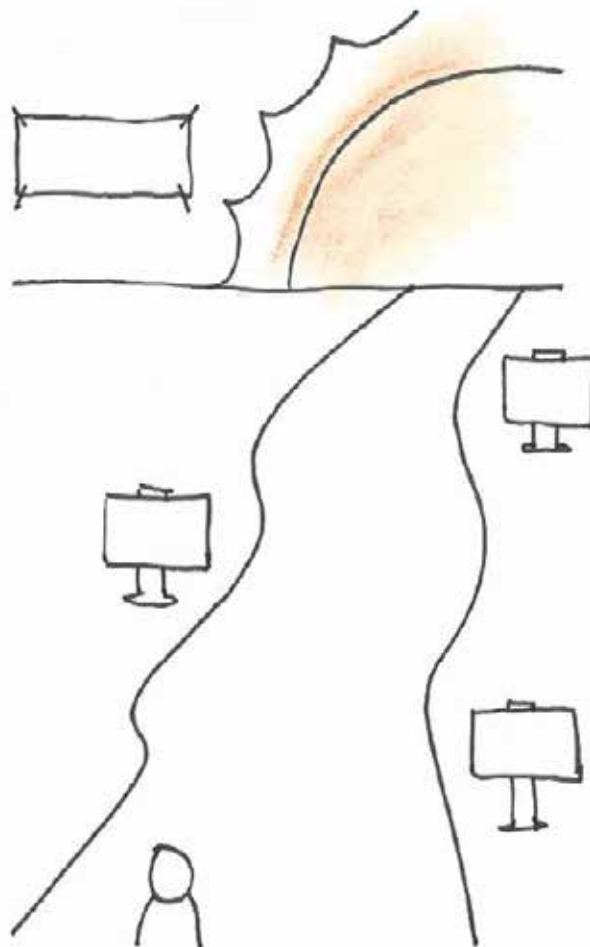
Vägen framåt

Det här metodstödet kan användas både som inspiration och som konkret vägledning i regional samverkan för ensamkommande barn som försvinner eller riskerar att försvinna. Som nämnts tidigare är frågeställningen om målgruppen komplex, och det finns inga enkla steg-för-steg lösningar. Eftersom de regionala förutsättningarna ser så olika ut och situationen för målgruppen förändras snabbt, behöver det dessutom finnas olika vägar framåt. Det blir viktigt med en flexibel och lyhörd process och vägen framåt kommer se olika ut i olika län.

Alla de fokusområden som lyfts i detta metodstöd behöver vi komma tillbaka till och diskutera kontinuerligt. Oavsett hur långt arbetet har utvecklats, behöver vi till exempel återkommande föra samtalet om ensamkommande som försvinner (eller riskerar att försvinna) och deras behov.

Ett viktigt första steg i början av ett regionalt samverkansarbete kring ensamkommande barn som försvinner kan dock vara att kartlägga hur det lokala och regionala arbetet med målgruppen ser ut idag, vilka aktörer som är involverade och utveckla arbetet utifrån det.

Har arbetet i regionen fortskridit kan strukturen formaliseras med hjälp av en regional samverkansplan som berörda aktörer tar fram tillsammans (se exempel från Stockholms län, www.lansstyrelsen.se/stockholm/barnsomforsvinner).

Var befinner ni er i er regionala samverkan?

Vilka steg blir viktiga för er?

Bilaga:

Tillvägagångssätt vid framtagandet av metodstödet

På flykt och försvunnen

Framtagandet av metodstödet

Syftet med metodstödet har varit att stötta den *praktiska implementeringen* av samverkan omkring ensamkommande barn som försvinner eller riskerar att försvinna. Det har varit viktigt att ta fram ett generellt stöd som kan vara användbart för alla län – oavsett olikheterna i de regionala förutsättningarna.

Metodstödet har tagits fram med hjälp av intervjuer och samtal, dokumentanalys, analys av det arbete som pågått i Stockholms och Skånes län samt med hjälp av beprövade metoder vad gäller samverkan.

Fokusområden har identifierats som visat sig vara framgångsrika, och metoder som kan stötta arbetet med dessa områden har integrerats i metodstödet.

Aktörer som har djupintervjuats är:

Migrationsverket Region Syd

- Länsstyrelsen i Stockholm
- Ungdomsjouren, Stockholms stad
- Polismyndigheten
- Stockholms Stadsmission
- Migrationsverket Region Stockholm
- Analytiker, Oxford Research
- Socialtjänsten, Sigtuna kommun
- Gränspolisen region Stockholm
- Länsstyrelsen i Skåne
- Socialtjänsten, Trelleborgs kommun
- Rädda barnen, Region Syd
- Vårlyjus boenden

Samtal och inspel från aktörer vid medverkan på möten:

Inspel från representanter från följande organisationer som medverkade i den nationella åtgärdsgruppen:

- Länsstyrelsen i Stockholms län
- Länsstyrelsen i Västra Götalands län
- Skolverket
- Statens institutionsstyrelse
- Sveriges kommuner och landsting
- Barnombudsmannen
- Migrationsverket
- Polismyndigheten

Inspel från strategidag den 4 oktober, medverkande: Representanter från olika län med ansvar för ensamkommande barn.

Viktiga regionala frågeställningar och inspel samlades in och integrerades i analysarbetet.

Stockholms och Skåne läns arbete

Analys av Stockholms läns arbete med ensamkommande barn som försvinner har skett genom intervjuer, samtal samt analys av Samverkansplan.

Analys av Skånes läns arbete med ensamkommande barn som försvinner har skett genom intervjuer.

Dokument vid framtagande av metodstödet:

- *På flykt och försvunnen. En nationell kartläggning av ensamkommande barn som avviker.* Rapport 2016:25. Länsstyrelsen Stockholm
- *Att arbeta med återvändande ensamkommande – en modellbeskrivning.* Strömsunds kommun, 2015
- *Missing Children in the European Union. Mapping, data collection and statistics.* European Commission – Directorate-General for Justice, 2013
- *Identification, Reception & Protection of Unaccompanied Children.* CONNECT Project Report, 2014
- *SUMMIT HANDBOOK. Practical guidance on preventing and responding to unaccompanied children going missing.* 2016
- *9th European Forum on the rights of the child. Coordination and cooperation in integrated child protection system. Reflection paper.* European Commission, April 2015
- *Utkast Samverkansplan för Stockholms län. Ensamkommande barn som försvinner.* 2016

Metodstödet är framtagen av Länka Consulting AB, på uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholm.

Författare: Karoline Bottheim och Anna Zingmark

Projektet har letts av Amir Hashemi-Nik, Länsstyrelsen i Stockholms län.

Andra som bidragit med värdefull input och referensläst metodstödet är:
Elin Blomberg, Lina Devgun och Petra Tammert Seidefors, Länsstyrelsen i Stockholms län, samt Nina Dahlman, Länsstyrelsen i Uppsala län och Sofia Pehrsson, Länsstyrelsen i Skåne län

För mer information kontakta
Länsstyrelsen i ditt län.
www.lansstyrelsen.se

Utgivningsår: 2017
ISBN: 978-91-7281-715-9
Foto: Mostphotos

Denna publikation är producerad av
Länsstyrelsen i Stockholms län.

Länsstyrelserna

---

www.lansstyrelsen.se

